

Tulevaisuuden kuluttajien elämäntavat ja ekotehokkaiden innovaatioiden hyväksyttävyys

Case: senioritaloihin muuttavat ikääntyvät

Kirsti Ahlqvist • Eva Heiskanen • Merja Kallio

Kuluttajatutkimuskeskus, Työselosteita ja esitelmiä 92:2005

**Tulevaisuuden kuluttajien elämäntavat ja ekotehokkaiden
innovaatioiden hyväksyttävyys.**

Case: senioritaloihin muuttavat ikääntyvät

Kirsti Ahlqvist, Eva Heiskanen, Merja Kallio

Julkaisija

KULUTTAJATUTKIMUSKESKUS

PL 5 (Kaikukatu 3)

00531 HELSINKI

Puh. (09) 77 261

Faksi (09) 7726 7715

www.kuluttajatutkimuskeskus.fi

Maaliskuu 2005

TIIVISTELMÄ

Tulevaisuuden kuluttajien elämäntavat ja ekotehokkaiden innovaatioiden hyväksyttävyyden Case: senioritaloihin muuttavat ikääntyvät. Kirsti Ahlqvist, Eva Heiskanen, Merja Kallio. Kuluttajatutkimuskeskus, Työselosteita ja esitelmää 92:2005

Raportti liittyy KulMaKunta-hankkeeseen, jossa tutkitaan kestävä kulutuksen mahdollisuuksia case-tutkimuksin ja koko kansantalouden tason mallinnuksin. Case-tutkimukset kohdistuvat ekotehokkaisiin palvelu- ja kulutusinnovaatioihin, joissa kuluttajien tarpeita tyydytetään muun muassa aineellisia tavaroita korvaavien palvelu- ja tieto- ja viestintä-tekniikan ratkaisuin. Case-tutkimuksissa tarkastellaan näiden innovaatioiden hyväksyttävyyttä ja sopivuutta erilaisten kotitalouksien arkeen. Hanketta koordinoi Valtion taloudellinen tutkimuskeskus ja sitä rahoittaa ympäristöministeriön Ympäristöklusterin tutkimusohjelma. Hankkeen toteuttavat yhteistyössä Kuluttajatutkimuskeskus, Tilastokeskus ja Valtion teknillinen tutkimuskeskus.

Tämä raportti on hankkeen toisen case-tutkimuksen kuvaus. Tutkimuksen kohteena ovat senioritaloissa asuvat ikääntyvät kuluttajat. Lisäksi tutkimusta varten on haastateltu yhden asukkaiden itsensä suunnitteleman, rakenteilla olevan senioritalon tulevia asukkaita. Senioriasuminen on erityisen kiinnostavaa ekotehokkuutta edistävien palvelujen näkökulmasta. Monissa aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että tällaisten palvelujen tulisi olla tarjolla asunnon lähellä, jotta niiden käyttö olisi helppoa, ja jotta palvelujen tuottaminen ei edellyttäisi turhaa liikennettä. Senioriasumiseen luontevasti liittyviä palveluja ovat asunnon lähellä tarjottavat henkilökohtaiset palvelut, tieto- ja viestintätekniikan sovellukset, kuten verkkokauppa ja -asiointi tai taloautomaatio sekä tilojen ja tavaroiden yhteiskäyttö.

Case-tutkimuksessa tarkasteltiin seniorikuluttajien omia näkemyksiä palvelutarpeistaan, palvelujen saatavuudesta ja niiden käytöstä. Lisäksi tarkasteltiin senioriasumisen vaikutusta kulutukseen, asukkaiden yhteistoimintaan ja heidän arkielämäänsä. Aineisto kerättiin ryhmähaastattelu- ja lomakekyselyllä kolmella eri paikkakunnalla hallintamuodoltaan erilaisissa senioritaloissa.

Osahankkeen tuloksena todettiin, että senioritalo on jo sinällään ekotehokas palvelu-innovaatio. Ekotehokkuutta edistävät asukkaiden pienentynyt asuinpinta-ala, vähäisempi kestopalveluiden määrä sekä vähäisempi henkilöautolla liikkuminen. Ekotehokkuus ei kuitenkaan ole ensisijainen syy senioritalojen kehittämiseksi tai niihin muuttamiselle. Senioritalot parantavat asukkaidensa elämän laatua ja arkielämän sujumista monin tavoin. Kaikissa tutkituissa senioritaloissa oli paljon yksittäisten asukkaiden välistä epävirallista yhteistoimintaa ja huolenpitoa. Asumisen helppous, palvelujen läheisyys ja naapuriapu olivat asukkaille tärkeimmät senioriasumisen myönteiset piirteet.

Haastatteluissa selvitettiin myös asukkaiden mielenkiintoa lisätä henkilökohtaisten palvelujen, yhteistilojen, yhteisten tavaroiden, sähköisten palvelujen sekä neuvontapalvelujen käyttöä. Näistä henkilökohtaiset palvelut herättivät eniten mielenkiintoa. Myös neuvontapalveluille oli huomattava tarve. Yhteisten tilojen käytössä tarvittaisiin enemmän monikäyttöisyyttä ja joustavuutta. Sähköisiin palveluihin ja tavaroiden yhteiskäyttöön monet suhtautuivat edellisiä epäilevämmän, mikä osin johtuu toimivien ratkaisujen puutteesta. Nuoremmat haastateltavat ja tulevaa senioritaloa suunnittelevat olivat kuitenkin kiinnostuneita myös näistä ratkaisuista.

Voimme arvioida, että tulevaisuuden senioriasumisessa on potentiaalia myös innovatiivisten ratkaisujen kehittämiseksi. Tulevaisuuden senioriasumista kehitettäessä tulisi ekotehokkuus ja asukaslähtöisyys ottaa kuitenkin entistä paremmin huomioon.

Asiasanat: ikääntyneet, keski-ikäiset, asuminen, ekotehokkuus, kestävä kehitys, sosiaaliset innovaatiot, palvelut, mielipiteet, yhteiskäyttö

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS	3
2.1	Tutkimuspaikkakuntien ja senioritalojen valinta sekä luonnehdinta	3
2.2	Tutkimusmenetelmien valinta	5
2.3	Ryhmähaastatteluiden ja kyselyn toteutus	5
2.4	Seniори-ikäisten taustoja.....	6
3	ASUMINEN JA KULUTUSTAVAT	8
3.1	Senioritaloon muuton syitä ja seurauksia	8
3.2	Tyytyväisyys senioritalossa asumiseen	9
3.3	Kestotavaroiden yleisyys	10
3.4	Seniorikotitalouksien kulutuksen rakenne	11
4	PALVELUTARPEET SEKÄ PALVELUIDEN SAATAVUUS JA KÄYTTÖ	14
4.1	Asuinalueen palvelut.....	14
4.2	Yhteiset tilat	15
4.3	Isännöinti- ja huoltopalvelut	16
4.4	Kotipalvelut ja siivouspalvelut	16
4.5	Ateriapalvelut	18
4.6	Terveyspalvelut.....	18
4.7	Taksi- ja kuljetuspalvelut.....	19
4.8	Sähköiset palvelut.....	20
4.9	Palveluiden tavoitettavuudesta	21
5	ARKIELÄMÄ, VAPAA-AJAN HARRASTUKSET JA NAAPUREIDEN VÄLINEN YHTEISTOIMINTA	22
6	EKOTEHOKKAIDEN PALVELUINNOVAATIOIDEN HYVÄKSYTTÄVYYS	24
6.1	Henkilökohtaiset palvelut	24
6.2	Sähköiset palvelut.....	25
6.3	Tilojen yhteiskäyttö	26
6.4	Tavaroiden yhteiskäyttö ja vuokraus	26
6.5	Neuvontapalvelut	27
6.6	Yhteenveto innovaatioiden hyväksyttävyydestä	28
7	TULEVAISUUDEN SENIORIASUMINEN?	30
8	YHTEENVETO JA SKENAARIOIDEN HAHMOTTELUA – SENIORITALOSSA ASUMINEN EKOTEHOKKUUDEN KANNALTA.....	32
	LÄHTEET	35
	LIITTEET	
	LIITE 1: Haastattelurunko	
	LIITE 2: Kyselylomake	

TAULUKKOLUETTELO

TAULUKKO 1.	Tutkimuksessa mukana olleet senioritalot.....	4
TAULUKKO 2.	Haastatteluihin osallistuneet ja lomakkeen palauttaneet henkilöt ja kotitaloudet eri paikkakunnilla	6
TAULUKKO 3.	Yhden ja kahden hengen seniorikotitaloudet viitehenkilön iän mukaan.....	7
TAULUKKO 4.	Eri ikäisten seniorikotitalouksien (1 tai 2 h) asumismuoto (%) ja keskimääräinen pinta-ala (m ²) sekä KulMaKunta-vastaajien edellinen asumismuoto (%).	9
TAULUKKO 5.	Eräiden kestotavaroiden yleisyys seniori-ikäisten kotitalouksissa (%)	11
TAULUKKO 6.	Seniorikotitalouksien keskimääräiset rahamenot henkilöä kohden sekä kulutuksen rakenne vuonna 2001 (*).	12
TAULUKKO 7.	Keskimääräinen vuokra, yhtiövastike ja sähkölasku seniori-ikäisten kotitalouksissa vuonna 2001 sekä KulMaKunta-vastaajilla, e/henkilö/vuosi	12
TAULUKKO 8.	Senioritalon asukkaille esitellyt innovaatiot.	24
TAULUKKO 9.	Suhtautuminen ekotehokkaisiin palveluinnovaatioihin.....	29

1 JOHDANTO

Kestävä kehitys on jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on tarjota nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Elinkeinoelämä, järjestöt ja tiedeyhteisö vievät kestävän kehityksen kysymyksiä eteenpäin kukin tahollaan. Yhtenä viime vuosien uutena näkökulmana on esitetty ekotehokkaita palvelu- ja kulutusinnovaatioita, joissa kuluttajien tarpeita tyydytetään muun muassa aineellisia tavaroita korvaavin palveluin ja tieto- ja viestintäteknologisin ratkaisuin. Kun tällaisia uusia innovaatioita kehitetään, on myös tutkittava, miten kuluttajat suhtautuvat näihin ideoihin ja miten hyvin ne sopivat kuluttajien arkielämään.

KulMaKunta-hankkeessa tutkitaan kestävän kulutuksen mahdollisuuksia case-tutkimuksin ja koko kansantalouden tason mallinnuksin (ks. Perrels ym. 2003). Hanketta rahoittaa ympäristöministeriön Ympäristöklusterin tutkimusohjelma. Hankkeen toteuttavat yhteistyössä Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Kuluttajatutkimuskeskus, Tilastokeskus ja Valtion teknillinen tutkimuskeskus. Tämä raportti on hankkeen toisen case-tutkimuksen kuvaus.

Seniори-ikäiset ja ikääntyneet ovat merkittävä kuluttajaryhmä Suomessa. Puhutaan myös kolmannesta iästä, joka koittaa työelämän jälkeen, mutta ennen varsinaista vanhuutta. Kolmannen iän ilmenemismuodoista on olemassa erilaisia ennako-oletuksia, mutta ikävaihetta ei ole vielä paljontaan tutkittu. (Karisto 2002, 138) Keskusteluun on nostettu, että seniори-ikäisten palvelutarpeet ovat moninaiset ja palveluiden läheisyys on oleellista asumisen ja arkielämän kannalta. Tässä raportissa tarkastellaan palvelutarpeita ja niiden käyttöä sekä kestävän kulutuksen innovaatioiden hyväksyttävyyttä seniorikansalaisten kuluttajasegmentissä. Kohteena ovat senioritaloissa asuvat yli 55-vuotiaat kuluttajat.

Useat kunnat ovat alkaneet markkinoida ikääntyville tarkoitettuja asuntoja yhdistetynä asunnon läheltä saataviin palveluihin. Senioriasunnot sijoittuvat tavallisen asunnon ja palveluasumisen välimaastoon. Nimitys senioriasunto on yleistynyt markkinointinimikkeenä, mutta vakiintunutta nimitystä tai määritelmää, millainen senioritalon tulee olla, ei ole olemassa. Senioritaloja on pyritty rakentamaan palveluiden läheisyyteen. Myös asuntojen teknisiin ratkaisuihin ja esteettömyyteen on pyritty kiinnittämään huomiota. Senioriasuntoja ovat Suomessa tuottaneet rakennuttajat, rakennusliikkeet ja yleishyödylliset yhteisöt joko omistus- tai vuokra-asunnoiksi. Myös näiden tahojen yhteistyönä voi syntyä senioritaloja, kuten Töysän Onnenpesä-hankkeessa, jossa myös Töysän kunta on mukana. (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003) Senioritalojen lukumäärästä on vaikea saada tietoja, koska niitä ei tilastoida erikseen asuntokantaan. Vuona 2001 ikääntyneiden palveluasumisen piirissä oli 22 700 henkilöä, mikä oli runsaat 5 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä (Stakes 2002). Senioriasumiselle löytyy väestöllistä potentiaalia, sillä 55-vuotta täyttäneitä on Suomessa noin 1,4 miljoonaa. Senioriasuminen on tarkoitettu noin 55–74-vuotiaille, joita on noin 1 100 000.

Senioriasuminen on erityisen kiinnostavaa ekotehokkuutta edistävien palvelujen näkökulmasta. Monissa aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että tällaisten palvelujen tulisi olla tarjolla asunnon lähellä, jotta niiden käyttö olisi helppoa, ja jotta palvelujen tuottaminen ei edellyttäisi turhaa liikennettä (Bode ym. 2000; Plepys ja Mont 2004; Halme ja Anttonen 2004). Senioriasumiseen luontevasti liittyviä palveluja saattaisivat olla asunnon lähellä tarjottavat henkilökohtaiset palvelut, tieto- ja viestintäteknologian sovellukset kuten verkkokauppa ja -asiointi tai taloautomaatio sekä tilojen ja tavaroiden yhteiskäyttö.

KulMaKunta-hankkeen case-tutkimusten lähtökohtana on tutkia kuluttajia heidän oman arkielämänsä ehdoilla ja tarkastella kulutusinnovaatioiden hyväksyttävyyttä ja vastaanottoa tässä kontekstissa. Case-tutkimuksessa huomio kohdennetaan seniорikuluttajien omiin näkemyksiin palvelutarpeista, saatavuudesta ja palveluiden käytöstä.

Ajatukset kulutuksen ekotehokkuudesta perustuvat vahvasti tieto- ja viestintä-tekniologiin sovelluksiin. Case-tutkimuksessa tarkastellaan, miten seniorikuluttajien arkeen soveltuvat erilaiset sähköiset palvelut, älykotiratkaisut tai vaikkapa pankki- ja kauppa-asioiden hoitaminen verkon välityksellä. Ikääntymiskeskustelussa on esitetty huolia siitä, miten ikääntyvät pysyvät teknologiviritteisessä kehityksessä mukana. Linkola (2002, ref. Väyrynen 2003) kysyy kuitenkin toisin päin: miten teknologiat pysyvät ikääntymismuutoksessa mukana? Tämä raportti avaa ikääntyvien arkielämää ja tuo ehkä uusia haasteita ekotehokkuutta edistävien innovaatioiden kehittämiseksi.

Raportin luvussa 2 kuvataan senioritapaustutkimuksen tavoitteet sekä toteutus. Luvussa 3 käsitellään senioritalossa asumista, syitä senioritaloon muuttoon sekä kokemuksia siitä. Luvussa tarkastellaan myös seniori-ikäisten kulutuksen rakennetta. Luvussa 4 kuvataan senioreiden palvelutarpeita, palveluiden saatavuutta ja käyttöä. Arkielämä, vapaa-ajan vietto ja naapureiden välinen yhteistyö ovat luvun 5 aihepiirejä. Luvussa 6 tarkastellaan, miten senioritalojen asukkaat ottivat vastaan ekotehokkaat palvelu- ja kulutusinnovaatiot. Luvussa 7 esitellään esimerkki tulevaisuuden senioriasumisen mahdollisuuksista. Luvussa 8 esitetään yhteenveto tapaustutkimuksen tuloksista ekotehokkuuden näkökulmasta, tunnistetaan keskeisiä kehittämiskohteita sekä hahmotellaan jatkotyötä suuntaavia skenaarioita.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS

KulMaKunta-hankkeen case-tutkimukset päätettiin kohdistaa kasvaviin kuluttajaryhmiin, joilla voi olla erityistä merkitystä kestävien kulutusinnovaatioiden omaksumisessa. Kaupungista pois omakotitaloihin muuttaneita lapsiperheitä tarkasteltiin aiemmin ilmenyneessä case-työselosteessa (Ahlqvist ym. 2004). Senioritaloihin muuttaneet seniori-ikäiset valittiin toiseksi tällaiseksi kuluttajaryhmäksi.

Case-tutkimusten tavoitteena on selvittää:

1. Mitä mahdollisuuksia ekotehokkailla palveluinnovaatioilla (sähköiset palvelut, kotitalouksien arkeen liittyvät palvelut sekä tilojen ja tavaroiden yhteiskäyttö) on tulla omaksutuiksi valitun kuluttajaryhmän elämässä?
2. Minkälaista valitun kuluttajaryhmän arkielämä on sekä kokemuksena (odotukset, toiveet, tarpeet) että konkreettisenä kulutuksena (asuminen, auton käyttö, muu kulutus ja itse tekeminen)?

Senioritaloihin muuttaneista ikäihmisistä keräsimme tietoa kolmella eri paikkakunnalla. Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin ryhmähaastatteluita ja lomakekyselyä. Seuraavassa kuvataan tutkimuksessa tehtyjä valintoja sekä tutkimusprosessin kulkua.

2.1 Tutkimuspaikkakuntien ja senioritalojen valinta sekä luonnehdinta

Tutkimuspaikkakunnat pyrittiin valitsemaan niin, että ne edustaisivat väestörakenteeltaan, maantieteelliseltä sijainniltaan ja kuntatyypiltään erilaisia paikkakuntia. Mukana oli kaupunkimainen, taajaan asuttu ja maaseutumainen kunta. Kohdesenioritaloiksi halusimme eri tahojen rakennuttamia ja ylläpitämiä sekä erilaisia asumismuotoja edustavia taloja, jotka ovat kiinnostavia ekotehokkaiden innovaatioiden näkökulmasta. Senioritaloja etsittiin lähinnä Internetin hakukoneiden avulla. Paikkakunnalta tai valitusta senioritalosta oli löydettävä myös henkilöitä, jotka olivat kiinnostuneita organisoimaan haastattelutilanteen järjestämisen ja auttamaan sopivien haastateltavien löytymisessä. Senioriasuminen ei kuitenkaan ole vielä kovin yleistä, sillä senioritalojen löytäminen osoittautui yllättävän hankalaksi. Tavallinen palveluasuminen on edelleen yleisempää. Seuraavassa luonnehditaan tutkimuspaikkakuntia seniori-ikäisten näkökulmasta:

Helsingin väkiluku vuonna 2003 oli 559 330. Samana vuonna Helsingissä oli seniori-ikäisiä (55–74-vuotiaita) asukkaita 108 005 ja yli 75-vuotiaita asukkaita 35 921. (Tilastokeskus 2004.) Seniori-ikäiset ovat siis merkittävä kuluttajaryhmä Helsingissä. Helsingin kaupungilla ei ole varsinaisia omatoimiseen asumiseen perustuvia senioritaloja, mutta eri rakennuttajat, rakennusliikkeet ja yleishyödylliset yhteisöt ovat tuottaneet asuntoja seniori-ikäisille omistus- tai vuokra-asunnoiksi. Helsingin kaupungin Seniori-infon Internet-sivuilta löytyy lista yksityisistä senioritaloista Helsingissä¹. Senioritaloja on kaupungissa listan mukaan yhdeksän kappaletta, kun tavallisia palvelutaloja ja tehostetun palveluasumisen taloja on yhteensä 40 kappaletta. Internetin hakukone löysi myös muutamia muita senioritaloja Helsingistä, joita ei ollut listattu Seniori-infoon.

Puumala edustaa vanhenevan väestörakenteen maaseutumaista kuntaa, minkä vuoksi päätimme ottaa sen kohteeksemme. Puumalassa oli vuonna 2003 asukkaita 2 867. Seniori-ikäisiä (55–74-vuotiaita) kunnassa on suhteellisen paljon, vuonna 2003 heitä oli

---

¹ <http://www.hel.fi/seniorinfo/fin/asuminen/www%20-%20lista%20-%20Seniori-ja%20palvelutalot.rf>

853. Yli 75-vuotiaita oli 377. (Tilastokeskus 2004.) Puumalasta löysimme senioritalon ottamalla yhteyttä kunnanvirastoon.

Kirkkonummella oli vuonna 2003 asukkaita 31 695. Seniori-ikäisiä, eli 55–74-vuotiaita oli samana vuonna 5 420, ja yli 75-vuotiaita 970 (Tilastokeskus 2004). Kirkkonummella on siis suhteellisesti kaikista vähiten seniori-ikäisiä, ja se onkin nähty kasvukuntana lapsiperheiden muuttaessa kaupunkiin pääkaupunkiseudulta.

Asumistyyppit tutkimuskohteiksi valituissa taloissa. Valitsimme tutkimuskohteiksemme kolme erilaista taloa: yksi oli vapaarahoitteinen asunto-osakeyhtiö, yhdellä paikkakunnalla kohteena oli Vanhuspalveluyhdistys ry:n hallinnoima talo ja kolmannella paikkakunnalla kohteena oli VVO:n senioritalo, jossa asukkaat olivat vuokralaisia. Paikkakunnalla, jossa kohteena oli Vanhuspalveluyhdistyksen talo, kaikki haastateltavat eivät asuneet kyseisessä talossa, vaan osa asui muualla saman paikkakunnan alueella vuokralla tai omistusasunnossa.

Mukana olevat talot olivat palveluiltaan sekä varusteiltaan jonkin verran eri tyyppisiä (taulukko 1). Yhteistä kaikille oli, että niissä oli yhteinen sauna, yhdessä myös uima-allas. Pesutupa puuttui yhden talon toisesta rakennuksesta. Kahdessa talossa oli asukkaiden käytettävissä oleva kerhuhuone. Kolmannessa vastaava tila oli sen sijaan vuokrattu yksityiselle ravintoloitsijalle. Tämä tarjosi ravintolapalveluiden lisäksi myös kodinhoitopalveluita. Muuten yhdessäkään talossa ei ollut vakituista palvelutarjontaa. Yhdellä paikkakunnalla oli rakennettu eräänlainen palvelukortteli, jossa oli lähemmäs useita senioritaloja ja näiden keskellä palvelukeskus, jossa oli tarjolla mm. ateriapalveluita, tietokone ja lehtien lukupaikka sekä erilaisia tapahtumia. Muuten asukkaat hankkivat tarvitsemansa palvelut joko kunnalta tai kolmannen ja yksityisen sektorin palveluntarjoajilta.

Tulevaisuuden mahdollisuuksia kuvataksemme halusimme täydentää aineistoa myös esimerkiksi hyvin yhteistoiminnallisesta ja omaehtoisesta senioriasumisesta. Siksi olemassa olevissa senioritaloissa tehtyjä haastatteluja täydennettiin Helsingin Arabianrantaan tulevan Loppukiritalon tulevien asukkaiden ja taloa suunnittelevan Aktiiviset seniorit ry:n haastatteluin. Taloon tulee runsaasti yhteistilaa ja sinne on suunniteltu runsaasti yhteistoimintaa, kuten asukkaiden omin voimin järjestettävää yhteisruokailua. Tämä esimerkki ja sen tiedonlähteet on kuvattu erikseen luvussa 7.

TAULUKKO 1. Tutkimuksessa mukana olleet senioritalot.

Senioritalo	Yhteiset tilat	Palvelut
Vapaarahoitteinen	kahvila-ravintola sauna uima-allas pesutupa	yksityinen ravintola-kahvila, josta toimitettiin ruokaa myös asuntoihin, ravintoloitsijalta myös kodinhoitopalveluita
VVO	kerhuhuone sauna pesutupa (puuttui toisesta rakennuksesta)	lähellä sijaitseva palvelukeskus: ruokailu, lehdet, tietokone ym.
Yhdistys	kerhuhuone sauna pesutupa	ei palveluita
Aktiivisten seniorien Loppukiri-talo	keittiö ja ruokasali kirjasto toimisto kaksi saunaa liikuntasali pesutupa kaksi vierashuonetta	asukkaat tuottavat itse palvelut

2.2 Tutkimusmenetelmien valinta

Tutkimusmenetelmäksi KulMaKunta-hankkeen tapaustutkimushaastatteluihin valittiin ryhmähaastattelu. Ihmiset tapaavat tuottaa ryhmissä enemmän mielipiteitä, näkökantoja, asenteita ja uskomuksia kuin henkilökohtaisia tarinoita (Puchta & Potter 2004). Ryhmähaastattelun vuorovaikutus on lähellä sitä sosiaalista kanssakäymistä, jonka avulla mielipiteet muodostuvat arkielämässäkkin (Krueger 1994). Koska halusimme tutkia asuinpaikan palveluihin ja asukkaiden yhteistoimintaan liittyviä kysymyksiä, ryhmähaastattelu vaikutti parhaalta vaihtoehdolta, jotta kuluttajat saisivat tuoda esille mielipiteensä tai vuorovaikutuksen kuluessa muodostaa mielipiteitä asioista, joista niitä ei välttämättä vielä ole olemassa.

Ryhmähaastattelulla pyrittiin saamaan tietoa asumisurasta, senioritaloon muuttamiseen liittyneistä odotuksista ja toiveiden toteutumisesta. Toiseksi kysyimme myös lähistöllä olevista palveluista, niiden käytöstä ja tyytyväisyydestä palveluihin. Kolmanneksi olimme kiinnostuneet haastateltavien suhtautumisesta ehdotettuihin ekotehokkaisiin kulutusnovaatioihin: Mitkä niistä vaikuttavat tarpeellisilta ja toteuttamiskelpoisilta sekä millaisia mahdollisuuksia tai esteitä toteuttamiselle katsotaan olevan? Ryhmähaastattelun keskustelurunko löytyy liitteestä 1.

Asumiseen ja arkielämään liittyvistä asioista kerättiin tietoa myös kyselylomakkeen avulla. Lomakkeella painotus oli eri palveluiden käytössä ja tyytyväisyydessä niihin. Myös erilaisista kestokulutustavaroiden omistamisesta kysyttiin. Kyselylomake on liitteessä 2.

2.3 Ryhmähaastatteluiden ja kyselyn toteutus

Ryhmähaastatteluihin rekrytoitavien haastateltavien valintaa ohjasi paikkakuntien valinta ja sieltä löytyneet senioritalot. Haastateltaviksi rekrytoitiin henkilöitä, jotka olivat innostuneita puhumaan palvelutarpeista, palveluiden saatavuudesta ja käytöstä, ja jotka olivat tarpeeksi hyväkuntoisia osallistumaan haastatteluun.

Vaparaahoitteisessa omistustalossa otimme yhteyttä senioritalon isännöitsijään, joka oli innostunut kertomaan tutkimushankkeestamme taloyhtiön kokouksessa. Hän myös tiesi, että talossa olisi varmasti innokkaita haastatteluun osallistujia. Isännöitsijä sopi taloyhtiön kokouksessa, että menisimme esittelemään talon asukkaille hankettamme ja esittelytilaisuudessa sopesimme haastatteluajan sekä kartoittaisimme osallistumishalukkuuden. Kahdella muulla paikkakunnalla haastateltavien rekrytointi onnistui kunnanviraston ja isännöitsijän sekä talon asukkaiden avulla.

Tavallisten senioritalojen asukkaiden ryhmähaastattelut toteutettiin lokakuun 2004 aikana. Ne pidettiin haastateltaville parhaiten sopivissa tiloissa: talon yhteisissä asukastiloissa, läheisessä kahvila-ravintolassa, kerhohuoneella. Haastattelut toteutettiin päiväsaikaan klo 12–16. Yhden haastattelun kesto vaihteli puolestatoista tunnista kahteen tuntiin. Haastattelun aikana oli kahvitarjoilu.

Aktiiviset seniorit, joilla ei siis vielä ole omaa taloa, tulivat Kuluttajatutkimuskeskukseen, jossa järjestettiin kaksi ryhmähaastattelua helmikuussa 2005. Lisäksi haastateltiin henkilökohtaisesti yhtä pariskuntaa heidän kotonaan. Tälle ryhmälle ei osoitettu lomakekyselyä, ja haastattelurunko oli hieman edellistä suppeampi (ks. luku 7).

TAULUKKO 2. Haastatteluihin osallistuneet ja lomakkeen palauttaneet henkilöt ja kotitaloudet eri paikkakunnilla.

Paikkakunta	Helsinki	Puumala	Kirkko- nummi	Aktiiviset seniorit	Yhteensä
haastateltavia (kotitalouksia)	12 (10)	6 (6)	8 (7)	9 (8)	35 (31)
lomakkeen palauttaneet	10	5	6	ei lomaketta	21

Haastatteluissa oli paikalla 2–3 tutkijaa. Yksi tutkijoista toimi keskustelun vetäjänä, toinen (ja kolmas) teki muistiinpanoja, huolehti nauhoituksesta ja yhteenvedon tekemisestä. Aluksi haastattelussa keskusteltiin asumisurasta, siitä miten päätös muuttaa senioritaloon oli tapahtunut. Tämän jälkeen keskusteltiin palveluiden toimivuudesta ja palvelutarpeesta lähialueella, kulutukseen liittyvistä innovaatioista sekä yhteistoiminnasta naapurien kesken. Haastattelun lopuksi osallistujille jaettiin kyselylomake täytettäväksi kotona. Lomake palautettiin postitse.

Haastattelut nauhoitettiin ja purettiin myöhemmin tekstiksi aineiston käsittelyn helpottamiseksi. Tuloksia raportoitaessa tunnistetiedot on poistettu. Koska talot, joiden asukkaita haastateltiin, olivat hyvinkin erilaisia, myös talojen tunnistettavuutta on pyritty heikentämään jättämällä kertomatta, mistä paikkakunnasta on kyse tiettyjen näytteiden kohdalla.

2.4 Seniori-ikäisten taustoja

Seniori-ikäisinä pidetään yleensä 55 vuotta täyttäneitä henkilöitä, joita Suomessa on tällä hetkellä noin 1,4 miljoonaa. Senioriasumisen ajatellaan soveltuvan parhaiten 55–74-vuotiaille, joita on noin 1 100 000 ja väestöennusteen mukaan vuonna 2030 noin 1 300 000 (Tilastokeskus, väestötilastot). Eläkkeelle jäännin ja varsinaisen vanhuuden välistä aikaa kutsutaan nykyisin kolmanneksi iäksi. Työelämä on takana, mutta elämä on muuten aktiivista ja henkilökohtaiselle hyvinvoinnille omistettua aikaa. Varsinaisen vanhuuden ajatellaan alkavan siinä vaiheessa, kun riippuvuus muista ihmisistä kasvaa omien toimintakykyjen vähetessä. Suuret 1940-luvulla syntyneet ikäluokat siirtyvät eläkkeelle ensi vuosikymmenellä ja tällä on arveltu olevan vaikutuksia myös kulttuurin muutoksiin. (Karisto 2002.)

Ei pidä kuitenkaan unohtaa, että ikääntyneet ovat heterogeeninen ryhmä. Myös senioritaloissa asuu kolmannen iän ylittäneitä henkilöitä, jotka ovat jossain määrin riippuvaisia ulkopuolisesta avusta. Näin tulee olemaan myös tulevaisuudessa, koska vanhustenhuollon yhdeksi tavoitteeksi on asetettu itsenäinen selviytyminen ja se, että ikääntyneet ihmiset voisivat asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. ”Haasteena on kehittää lähiympäristöjä ja palveluja siten, että niistä selviytyy heikollakin toimintakyvyllä. Keinona on vaikuttaa kunta- ja liikennesuunnitteluun sekä lähialueiden kehittämis- ja täydennysrakentamiseen siten, että vanhusväestön tarpeet otetaan riittävästi huomioon.” (STM 2001, 13.)

Sellaisia kotitalouksia, jossa oli yksi tai kaksi seniori-ikäistä (55 vuotta täyttäneitä), oli vuonna 2001 runsaat 760 000. Yksinasuvia näistä oli lähes 60 prosenttia. Seuraavassa taulukossa on esitetty näiden kotitalouksien viitehenkilöiden ikäjakauma sekä KulMa-Kunta-kyselylomakkeeseen vastanneiden ikäjakauma.

TAULUKKO 3. Yhden ja kahden hengen seniorikotitaloudet viitehenkilön iän mukaan.

Ikä	Kotitalouksia yhteensä 2001 (*)		KulMaKunta-vastaajat ("tavalliset" senioritalot)	
	lkm	%	lkm	%
55–64 v	270 595	35	2	10
65–74 v.	253 017	33	4	20
75–84 v.	199 412	26	12	56
85– v.	43 675	6	3	14
Yhteensä	766 700	100	21	100

(*) Lähde: TK: kulutustutkimus 2001.

Lomakekyselyyn vastanneista kuusi oli nuorehkoja senioreita, joille senioritalot on nimenomaan tarkoitettu. Loput 15 olivat jo ikääntyneempiä, jotka siis korkeasta iästään huolimatta asuivat itsenäisesti ja olivat vaihtelevaisesti riippuvaisia erilaisista palveluista. Vastanneista 15 asui itsekseen, viisi puolison kanssa ja yksi kahden aikuisen lapsensa kanssa. Koulutukseltaan ja tulotasoltaan haastateltavat erosivat toisistaan melkoisesti samoin kuin koko ikääntyvien väestönosassa. Lomakkeeseen vastanneista viisi oli suorittanut korkeakoulututkimuksen, mikä on suhteellisesti enemmän kuin samanikäisten väestössä. Kymmenellä vastaajalla oli perusasteen koulutus. Vastaajien käytettävissä oleva vuositulo henkeä kohden oli noin 15 000 euroa, mikä on jonkin verran vähemmän kuin samanikäisillä keskimäärin (16 000 euroa/henkilö/vuosi). Tämä johtunee pääosin siitä, että vastanneista kaikki olivat jo eläkkeellä, mutta ylipäätään 55 vuotta täyttäneistä vielä useat ovat työelämässä. Vastanneiden tulotaso vaihteli kuitenkin melkoisesti. Joukossa oli sekä hyvätuloisia eläkkeensaajia että pienen eläketulon varassa eläviä.

Vastaajien heterogeenisuuden vuoksi tutkimusaineistomme edustaa tulevaisuuden ikääntyneitä kuluttajia eri tavoin. Nuorehkot vastaajat edustavat tulevaisuuden aktiivisia seniorikuluttajia samoin kuin koulutetut ja hyvätuloisetkin eläkeläiset. Vastanneista iäkkäimmät edustavat puolestaan sitä osaa senioreista, jotka ovat riippuvaisia erilaisista kodinhoidon- ja hoivapalveluista. Nämä erilaiset ryhmät tulevat kaikki tulevaisuudessa kasvamaan eläkeläisten tulotason parantuessa ja eliniän noustessa.

3 ASUMINEN JA KULUTUSTAVAT

Tässä luvussa tarkastellaan, miten senioritaloon muuttaminen vaikuttaa senioreiden asumistasoon ja kulutukseen. Luvun tulokset perustuvat sekä ryhmähaastatteluin että lomakekyselyllä kerättyihin tietoihin (liitteet 1 ja 2) neljässä senioritalossa (Aktiivisten senioreiden suunnitelmista raportoidaan erikseen luvussa 7). Saatuja tietoja verrataan edustavalla väestötöksellä saatuihin tietoihin (Tilastokeskuksen vuoden 2001 kulutustutkimuksen aineisto).

3.1 Senioritaloon muuton syitä ja seurauksia

Haastattelemistamme senioreista osa oli muuttanut senioritaloon pien- tai rivitalosta ja tällöin muuton syynä oli nimenomaan helpompi asumismuoto, kun voimat eivät enää riitä oman talon ja puutarhan kunnostustöihin. Kerrostalosta muuttaneista osa vältti edelliseen asuntoon tulossa olevan remontin muuttamalla uuteen taloon. Myös hissien tarve mainittiin keskeiseksi syyksi muuttaa. Palvelujen saatavuutta läheltä pidettiin erittäin tärkeänä. Erityisesti haja-asutusalueiden maalaistaloista muuttaneet arvostivat lähellä olevia palveluita sekä asumisen mukavuutta ja vaivattomuutta:

”...et aamusella, kun pudottaa oikeen räntää ja myrskyä, niin minä kattelen tuolta verannalta tuonne ja paan käteni ristiin ja tuumaan, et tuonne ei tarvii lähteä. Minä olin nimittäin maatilalla omistaja ja tein mettätyöt itse, niin sinne piti silloin lähteä, tekemään. Nyt kun ei tarvii, niin... ei tarvii lähteä.”

Ryhmähaastattelussa ei ehkä ollut soveliasta ottaa esiin aikaisemmasta elämästä luopumista ja siihen mahdollisesti liittyvää surua ja menetyksen tunnetta. Tämä tuli kuitenkin ehkä esiin välillisesti, kun haastattelun lopuksi eräs osallistuja huokaisi:

”Musta taas päivät on niin pitkiä...”

Osa oli muuttanut toiselta paikkakunnalta lähemmäksi lapsiaan. Yhdessä talossa asukkailla oli mahdollisuus vaikuttaa myös asuntonsa suunnitteluun, mikä teki muutosta mieluisan.

”No kaikki on uutta, ei tarvitse ajatella, että pitää odottaa remonttia... Mutta kun pääsee ihan uuteen taloon, jossa on kaikki ollu sen mukaan laitettu, mitä on itse toivonut ja saanu itse määrätä, mitä väriä laitetaan ja mitä pannaan lattiaan, ja mitä pannaan seinään ja kaikenlaista, mitä huoneistoon laitettiin, kun jo sen rakennustöiden aikana jo oli mukana tässä.” (n)

Suurella osalla asuinpinta-ala pieneni senioritaloon muuton seurauksena. Aikaisempien asuntojen keskineliömäärä oli 68 m² (min. 32,5 m² - max 144 m²), kun se uusissa senioritalon asunnoissa oli keskimäärin 54 m² (32 m² - 78,5 m²). Verrattuna yleensä samanikäisten asuntojen tilavuuteen, senioritaloon muuttaneet asuvat pienemmissä asunnoissa. Vuonna 2001 seniori-ikäisten talouksien asuntojen keskipinta-ala oli 80 m² ollen suurimmillaan pientaloissa. Näyttäisi siltä, että yleisesti pientaloista aletaan siirtyä kerrostaloihin, kun on täytetty 70 vuotta. Vuonna 2001 kerrostalossa asui yli puolet 85 vuotta täyttäneiden kotitalouksista. (Taulukko 4).

TAULUKKO 4. Eri ikäisten seniorikotitalouksien (1 tai 2 h) asumismuoto (%) ja keskimääräinen pinta-ala (m²) sekä KulMaKunta-vastaajien edellinen asumismuoto (%).

Talotyyppi	Seniори-ikäiset kotitaloudet 2001 (*)				Asuin-pinta-ala (m ²)	KulMaKunta-vastaajat ("tavalliset senioritalot")
	55–64-v.	65–74-v.	75–84-v.	85– -v.		Edellisen asunnon talotyyppi (%)
Omakotitalo	43	42	34	24	106	29
Paritalo	3	2	3	3	86	4
Rivitalo	16	17	15	16	71	10
Kerrostalo	36	38	47	54	58	57

(*) Lähde: TK, kulutustutkimus 2001.

3.2 Tyytyväisyys senioritalossa asumiseen

Yleisesti haastateltavat olivat tyytyväisiä asumiseensa senioritalossa, vaikka ongelmiakin oli asuntojen ja rakennusten suunnittelussa sekä palvelujen saatavuudessa. Kaikkien talojen tilanne oli erilainen, joten tuloksia voi tulkita mahdollisina tapauskuvausina. Erityisesti eräässä senioritalossa asukkaat olivat pettyneitä, koska alun perin talon oli tarkoitus olla "täyden palvelun" talo, jossa olisi ollut tarjolla muun muassa terveydenhoitopalveluja. Nämä suunnitelmat olivat kuitenkin kariutuneet rahoitus- ja kannattavuussyihin.

Silloin kun tätä alettiin rakentamaan, tätähän mainostettiin palvelutalona, (---) mutta tota ainakin on käynny ilmi se, että palvelutalo tää ei ole. Että siinä mielessä väki on ollu melkosen pettynyt. Ja varmaan moni on tänne niin kuin sillä mielellä muuttanu, että kun ikää tulee lisää, että kun sais sitä apua ja sais sitä kaikennäköistä ruokaa ja palvelua ja sairaanhoitajaa ja verenpaineenmittaajaa ja kaikkee tämmöstä, mutta se ei toimi. Et meillähän tässä talossa on tää meidän ruokala, ja sekin toimi sillä tavalla hyvin kiikutellen ens alkuun, et tällä hetkellä onks tää nyt kolmas vai neljäs yrittäjä tässä, et sekään ei toimi siinä mielessä niin aktiivisesti, kun kumminkin täällä on melko paljon väkeä, jotka jaksavat vielä itse tehdä ruokansa tai sit käyvät esimerkiksi tuolla (läheisessä palvelutalossa) syömässä. (n)

Kyl tää nyt noin suomeks sanottuna oli niin, että tää grynderi-rakentaja niin ylisanoi, myi meille tavalliset osakehuoneistot ja sitä harhaanjohti muutamias asiassa, että tuota viestinä sitten vaan jatkossa, että kova kontrolli kun näitä tehdään, ettei nenästä vedetä vanhuksia näillä... (m)

Kahdella muulla paikkakunnalla asumisodotukset ovat kohdanneet todellisuuden ilmeisesti paremmin, ja asukkaat vaikuttivat tyytyväisemmiltä asuintaloonsa ja lähistöltä saamiinsa palveluihin. Erityisenä yhteisenä tyytyväisyyden aiheena oli talojen sijainti lähellä palveluja ja hyvät kulkuyhteydet. Tässä mielessä senioritalot olivat onnistuneet tarkoituksessaan. Ikääntyneiden liikkumisen ja arkisten toimintojen ongelmat oli pyritty ottamaan talojen ja asuntojen suunnittelussa huomioon vaihtelevaisesti. Esimerkiksi kynnnyksiä ei ollut, parvekkeet olivat riittävän isoja myös pyörätuoleille, ulko-ovissa oli

automatiikkaa. Turvallisuuteen oli kiinnitetty huomiota yhdessä talossa kulunvalvonta-järjestelmällä. Television kautta pystyi tarkistamaan, kuka soittaa ulko-oven summeria.

Haastatellut kertoivat myös ongelmista; mikä yhdessä talossa oli hyvin saattoikin toisessa talossa olla huonosti:

- Talon pitkät ja haarautuvat käytävät vaikeuttavat esimerkiksi pesutuvan löytämistä.
- Parvekeluiskat on suunniteltu niin, että pyörätuolilla kyllä pääsee sinne, mutta pois pääsy omin voimin ei onnistu.
- Kylpyhuone on niin ahdas, että huonokuntoisen avustajalla on vaikeuksia mahtua mukaan.
- Parveke on tuulinen, koska siitä puuttuvat päätyseinä ja lasitukset.
- Ulko-ovi on raskas, ei automatiikkaa.
- Yläkaapit turhia, koska siellä olevia tavaroita ei pysty enää ottamaan esille.
- Korkeat ikkunat.
- Ikkunaverhojen kiinnityssysteemi hankala.
- Turvaliesi ym. laitteet puuttuvat.

Monet uuteen taloon muuttaneista olivat sitä mieltä, että ongelmat olisi voitu välttää, mikäli jo suunnitteluvaiheessa olisi otettu huomioon tulevien asukkaiden tarpeita ja toivomuksia. Myös asuinympäristö tulisi olla suunniteltu ja hoidettu ikääntyneiden erityistarpeita ajatellen. Varsinkin talvella jalkakäytävien ja teiden auraus ja hiekoitus pitäisi olla mitoitettu siten, että niillä liikkuminen onnistuu myös pyörätuolilla sekä rollaattorin ja kepin avulla. Vaikka oman talon katukäytävien hoitoon oltaisiinkin tyytyväisiä, tyytymättömyyttä ja ongelmia aiheutti teiden auraus niin, että lumet siirtyvät jo puhdistetulle jalkakäytävälle ja tukkivat kulkuväylät.

Osa parannusehdotuksista oli sellaisia, joihin asukkaat voivat itsekin vaikuttaa, mutta tällöin on kyse usein rahasta. Asumiskustannusten nousua pelättiin, mikäli parannuksia toteutetaan, kuten seuraava keskustelu osoittaa:

- *Joo kun se on ensimmäkin ovi niin tiukka, että meikäläinen saa tosissaan työntää (m1)*
- *Se on tosiaan ne on tiukat (n1)*
- *Puhumattakaan se, joka rullatuolin kanssa pelaa, niin... (m1)*
- *Niin, tulee kaupasta tai jostain ja tavaraa on...(n1)*
- *Sais olla joku esimerkiksi semmonen nappi, joka aukaisee sen oven tai jotain muuta vastaavaa. Kun niitäkin [pyörätuolilla liikkuvia] tässä talossa on jokunen. (m1)*
- *Ja kun rupee hinta nousemaan, niin... joka kerta vaan vuokrat nousee... niin eihän siitäkään sitten taas tule mitään, että parempi sitten, että kiertää sitten vaikka sieltä maantien kautta (naurua) (n1)*
- *Mutta eikös ulosotossakin pidä asiakkaille jättää sen verran että se pärjää (naurua). (m1)*

3.3 Kestotavaroiden yleisyys

Kestotavarat liittyvät olennaisesti asumistasoon, mutta niiden ei välttämättä tarvitse olla käytettävissä omassa asunnossa. Usein voisi riittää, mikäli asuintalossa tai sen lähistöllä olisi käytettävissä vastaava laite tai palvelu. Viime vuosikymmenen kehitys on kuitenkin ollut sen suuntainen, että kotitaloudet ovat halunneet hankkia erilaisia varusteita ja laitteita pelkästään omaan käyttöönsä. Seniori-ikäisten talouksien tavallisimpien kodinkoneiden, auton sekä uutta teknologiaa edustavien tietokoneen ja Internet-yhteyden tilannetta kuvataan taulukossa 5.

TAULUKKO 5. Eräiden kestotavaroiden yleisyys seniori-ikäisten kotitalouksissa (%).

Kestotavara	Seniori-ikäiset kotitaloudet 2001 (*)					KulMa-Kunta-vastaajat
	55–64-v.	65–74-v.	75–84-v.	85– -v.	Kaikki	
Pakastin	89	91	86	85	89	86
Mikroaaltouuni	85	80	70	50	78	62
Astianpesukone	52	37	19	14	364	14
Pyykinpesukone	87	87	83	66	85	62
Auto	71	62	33	11	55	38
Tietokone	34	10	3	2	16	14
Internet-yhteys	23	7	1	2	11	14

(*) Lähde: TK, kulutustutkimus 2001.

Kestotavaroita on sitä vähemmän, mitä ikääntyneempien talouksista on kyse. KulMa-Kunta-vastaajilla on laitteita jonkin verran vähemmän kuin keskimäärin, mutta kuitenkin suunnilleen saman verran kuin ikääntyneimpien ryhmällä. Nämä erot johtunevat osittain asumistavasta. Esimerkiksi kerrostalossa usein on pesutupa, joten omaa pesukonetta ei tarvita. Kyse on varmaan kuitenkin myös siitä, että uudet laitteet yleistyvät usein ensimmäisinä nuorten kotitalouksiin ja ikääntyneemmät hankkivat niitä myöhemmin tai eivät lainkaan.² Erityisen suuri ero eri ikäisten senioreiden välillä on tietokoneen ja Internet-yhteyden omistamisen yleisyydessä.

Joillakin haastatteluihin osallistujilla oli turvalaitteita (esim. itsestään sammuva liesi ja silitysrauta) Ne, joilla ei tällaisia ollut, kokivat sen puutteeksi. Joillakin oli myös turvaphelin ja monet arvelivat tarvitsevansa sellaista tulevaisuudessa.

3.4 Seniorikotitalouksien kulutuksen rakenne

Kulutusmenoista kysyimme lomakkeella senioritalossa asuvilta ainoastaan asumismenoja ja sähkölaskujen suuruutta, joten tässä luvussa tarkastellaankin aluksi seniori-ikäisten koko kulutuksen rakennetta ainoastaan tilastollisella aineistolla. Tämän jälkeen verrataan senioritaloissa asuvien asumis- ja sähkömenojä tähän aineistoon.

Kotitalouksien kulutuksessa kolme hallitsevaa menoerää ovat asuminen, liikenne ja elintarvikkeet. Näistä kahden ensimmäisen osuus on kasvamassa ja kolmannen puolestaan vähenemässä. Senioritalouksien kulutus painottuu hieman eri tavalla. Keskimäärin kolme suurinta menoerää ovat elintarvikkeet, asuminen ja liikenne, mutta kulttuurin ja vapaa-ajan menojen osuus on lähes yhtä suuri kuin liikenteen. Liikenteen meno-osuus alenee ikäännyttäessä ja autojen omistuksen vähetessä. Nuorimpien senioritalouksien menoista 17 prosenttia menee liikenteeseen, mutta iäkkäimpien ryhmässä vain kolme prosenttia. (Taulukko 6.) Autollisilla vastaajillamme ajokilometrejä kertyi keskimäärin runsaat 6 000 km/vuodessa. Liikkuminen vähenee, kuten eräs vastaaja kyselylomakkeen ajokilometrikysymykseen kommentoi:

² Verrattuna KulMaKunta-hankkeen toisen tapaustutkimuksen haastateltaviin, pientalossa asuviin lapsiperheisiin, joilla oli kaikilla kaikki taulukossa 5 esitetyt laitteet, senioritaloissa asuvien samoin kuin muidenkin seniori-ikäisten varustetaso oli selvästi vaatimattomampi.

”Kun ottaa huomioon vastaajan iän, askel lyhenee ja ajomatkat lyhenee.”

TAULUKKO 6. Seniorikotitalouksien keskimääräiset rahamenot henkilöä kohden sekä kulutuksen rakenne vuonna 2001 (*).

	Kaikki		55–64-vuotiaat		65–74-vuotiaat		75–84-vuotiaat		85+-vuotiaat	
	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%
Menot yhteensä	10 974	100	13 198	100	9 984	100	8 500	100	7 069	100
Elintarvikkeet ja alkoholitonta juomat	2 070	18	2 235	17	2 035	20	1 824	21	1 393	20
Alkoholijuomat ja tupakka	341	3	529	4	259	3	143	2	100	1
Vaatteet ja jalkineet	296	3	374	3	262	3	223	3	95	1
Asuminen ja energia	1 923	18	2 103	16	1 715	17	1 825	21	1 895	27
Sisustus, kodinkoneet ja -tarvikkeet	720	7	837	6	713	7	501	6	574	8
Terveys	891	8	768	6	862	9	1 092	13	1 030	15
Liikenne	1 479	13	2 227	17	1 179	11	699	8	223	3
Tietoliikenne	415	4	505	4	376	4	315	4	257	4
Kulttuuri ja vapaa-aika	1 270	12	1 551	12	1 192	12	927	11	560	8
Hotellit, kahvilat, ravintolat	368	3	498	4	375	4	130	2	171	2
Muut menot	2 201	11	1 571	11	1 016	10	820	9	771	11

(*) Lähde: TK, kulutustutkimus 2001.

Kulutuksen suuntautuminen erityisesti kulttuuriin, vapaa-aikaan sekä kahvila- ja ravintolaelämään on suurimmillaan heti eläkeiän saavuttamisen jälkeen eli 65–74-vuotiaana. Tämän jälkeen terveydenhoitomenojen osuus kulutusmenoissa alkaa kasvaa. Yleisesti ottaen, mitä vanhemmista on kyse, sitä pienemmät ovat kulutusmenot kaikkiin muihin kulutuskohteisiin lukuun ottamatta terveydenhoidon menoja. (Taulukko 6.)

Senioritalossa asuvien kyselyssä selvitimme kulutusmenoja ainoastaan asumisesta ja sähkön käytöstä. Kyselyn perusteella senioritaloissa asumiskustannukset ovat huomattavasti suuremmat kuin muuten vastaavan ikäisillä (taulukko 7).

TAULUKKO 7. Keskimääräinen vuokra, yhtiövastike ja sähkölasku seniori-ikäisten kotitalouksissa vuonna 2001 sekä KulMaKunta-vastaajilla, e/henkilö/vuosi.

	Seniori-ikäiset kotitaloudet v. 2001 (*)	KulMaKunta-vastaajat
Vuokrat, yhtiövastikkeet	770	2 484
Sähkölasku	320	141
Yhteensä	1 090	2 625

(*) Lähde: TK, kulutustutkimus 2001

Erot johtuvat paljolti asumistavan eroista. Kyselyymme vastanneista noin puolet asui vuokra-asunnossa, kun keskimäärin omistusasuminen on yleisempää. Samoin kyselyyn vastanneet asuivat suurimmaksi osaksi uusissa taloissa, joissa asumiskustannukset ovat yleensäkin korkeita. Tuloista nämä menot veivät usealla vastaajalla huomattavan osan. Ero omistusasunnossa ja vuokra-asunnossa asuvien välillä oli suuri. Kun asumismenojen tulo-osuus omistusasunnossa oli 6–14 prosenttia, vuokra-asunnoissa se oli 13–60 prosenttia. Asumismenojen lisäksi useat haastateltavat käyttivät erilaisia ateria-, kodinhoito- ja hoivapalveluja, joiden hinnat vaihtelivat huomattavasti paikkakunnittain sekä palvelun tuottajasektorin mukaan.

4 PALVELUTARPEET SEKÄ PALVELUIDEN SAATAVUUS JA KÄYTTÖ

Kaikissa haastatteluissa kävi selkeästi ilmi, että seniori-ikäisillä on paljon palvelutarpeita, ja he käyttävät suhteellisen paljon erilaisia palveluita. Erityisesti korostuu palveluiden saatavuus: palveluiden on oltava lähellä, jotta niistä oli jotain hyötyä. Kuten todettu, erään paikkakunnan haastateltavien muuttoon liittyi odotuksia ”täyden palvelun” talosta. Palvelut kaatuivat kuitenkin kustannus- ja kannattavuuskysymyksiin sekä osin järjestelykysymyksiin. Palveluiden puuttuminen talosta kuitenkin oli herättänyt kritiikkiä ja aiheuttanut pettymystä asukkaiden keskuudessa.

Kaikissa kolmessa talossa palvelutarpeet olivat samantyyppisiä, mutta palveluiden käytössä ja tyytyväisyydessä palveluihin oli eroja. Erot liittyivät talojen erilaiseen tilanteeseen ja muuttamiseen liittyneisiin odotuksiin. Haastattelun alussa kysyttiin, minkälaisia tiloja ja palveluita talossa ja/tai asuinpaikan lähellä on ja miten tyytyväisiä palveluihin ollaan. Myös tulevaisuuden palvelutarpeista tiedusteltiin. Haastateltavat kertoivat melko vapaasti palveluista ja tyytyväisyydestä tai tyytymättömyydestä niihin.

Seniori-ikäisten palvelutarpeissa keskeisellä sijalla ovat peruspalvelut: kotipalvelut, ateriointipalvelut, terveyspalvelut ja siivouspalvelut. Muitakin palvelutarpeita oli, kuten hierontapalveluja kaivattiin, erilaisia harrastepalveluita mainittiin ja käytettiin sekä pankkipalveluita toivottiin lähelle. Sähköiset palvelut eivät kiinnostaneet haastattelemiamme senioreja paria tietokoneen ja Internetin käyttäjää lukuun ottamatta. Liikkumisen tärkeys korostui erityisesti helsinkiläisten ryhmissä. Julkisten liikenneyhteyksien kehitettiin olevan talon läheisyydessä hyvät, mutta kaupungin järjestämää taksipalvelua kritisoitiin jyrkästi.

Lomakekysely antaa hieman erilaisemman kuvan joidenkin palveluiden palvelutyytyväisyydestä kuin, mitä haastattelut antoivat. Kun kysyttiin tyytyväisyyttä asuintalon tai lähistön palveluihin, eniten vastauksia kerääntyi ”en käytä palvelua tai en osaa sanoa”-vaihtoehtoihin. Niistä, jotka käyttivät palvelua, suurin osa oli erittäin tyytyväinen tai melko tyytyväinen ruokalaan/ruokaravintolaan, kerhohuoneeseen, harrastetiloihin, saunaan ja pesutupaan.

4.1 Asuinalueen palvelut

Kyselylomakkeen vastausten mukaan vastaajien keskimääräinen matka päivittäistavara-kauppaan oli 270 metriä. Minimissään matka oli 50 metriä ja maksimissaan 500 metriä. Kaikilla vastaajilla oli suhteellisen lyhyt matka kauppaan, joten päivittäinen ruoan laitto kotona on suhteellisen helppoa. Suurin osa myös suoritti päivittäisostoksensa itse. Kysyttäessä kyselylomakkeella tyytyväisyydestä päivittäistavaroiden saatavuuteen vastaajat olivat siihen tyytyväisiä. Ne, jotka käyttivät kirjastopalveluja vastasivat olevansa erittäin tai melko tyytyväisiä kyseiseen palveluun.

Haastatteluista saatu yleiskuva on, että asukkaat ovat tyytyväisiä talonsa sijaintiin sekä palveluiden saatavuuteen. Missään talossa ei ole liian pitkä matka palveluihin vaan kaikki oli suhteellisen lähellä. Ruokakauppa, posti ja julkiset liikenneyhteydet olivat hyvät. Kahden talon läheisyydessä oli myös palvelutalo, jossa osa asukkaista käy syömässä tai harrastamassa, esimerkiksi jumppaamassa. Erään talon asukkaiden mielestä pankki oli liian kaukana, ja toisen talon näkökulmasta isommat supermarketit olivat liian kaukana. Isompaan kauppaan pyrkiäkseen oli turvaututtava naapurin autokyytiin.

4.2 Yhteiset tilat

Senioritaloissa palveluiksi voidaan katsoa myös yhteiset tilat, jotka voivat mahdollisesti vähentää oman asunnon asuinpinta-alaa ja mahdollistavat erilaisia yhteisiä harrastuksia ja kokoontumisia. Kaikissa kolmessa haastattelussa kävi ilmi, että asukkailla oli käytössään joitakin yhteisiä tiloja. Tyytyväisyys näihin tiloihin, ja tiloissa tarjottaviin palveluihin kuitenkin vaihteli.

Yhdessä talossa tyytymättömyys yhteisiin tiloihin liittyi siihen, että muutettaessa taloyhtiöllä ei käytännössä ollut yhteisiä tiloja, vaan ne tuli lunastaa rakentajalta erikseen, ja näin asukkaat olivat tehneetkin. Mitään kerhohuonetta tai varsinaista täysin omaa kokoontumistilaa asukkailla ei ole.

Nää kaikki tilat... ne ei kuulunu taloyhtiölle vaan tää taloyhtiö joutui lunastamaan niin nää keittiökahvilatilat, saunat, uima-altaat erikseen sitten eli ei ne nyt sanonu, että ne on taloyhtiön omaisuutta, mutta ei ne nyt sanonu sitäkään, että ne ei ole. Ja jokainenhan luulee, että normaalia on, että tämmöset kuuluu... et se oli nenästä vetoa. Sit siellä sanottiin, että on tehty... on neuvoteltu valmiiksi sopimus (läheisen palvelutalon) kanssa (--). Mutta ei ollu mitään sopimusta, eikä (palvelutalo) tullu, kun (rakentaja) pani niin julmetun hinnan näille tiloille, ettei (se palvelutalo) suostunu mitään. Tää oli niin kuin totuus tässä... Sitten kun loppujen lopuks kehitys meni siihen, että taloyhtiö lunasti nää kaikki yhteiset tilat, niin alle puoleen hintaan siitä, mikä oli (palvelutalolle) vaatimus ja sekin oli vielä turhan korkea mielestäni, mitä täs maksettiin näistä. (n)

Edellisestä esimerkistä käy ilmi tilanteen tausta haastateltavan kertomana. Talossa on yhteisiä tiloja, kuten kahvilaravintola, yhteinen sauna ja uima-allas, mutta ne eivät olleet muutettaessa asukkaiden käytössä automaattisesti, vaan taloyhtiö on joutunut lunastamaan ne saadakseen ne käyttöönsä. Nyt taloyhtiö jakaa saunavuoroja, johon kuuluu myös uinti. Erillisestä uinnista joutuu hieman maksamaan taloyhtiölle ylläpitokassaan. Kaiken kaikkiaan tähän tilanteeseen asukkaat vaikuttivat tyytyväisiltä, vaikka saunavuorojen lisäämisestä on puhuttu.

Kahvilatilat oli myös lunastettu taloyhtiölle, mutta vuokrattu eteenpäin kahvilaravintolalle, joten täysin asukkaiden vapaassa käytössä ne eivät olleet, vaan ”kahvi- ja pullamaksulla”. Ravintolatilassa ei saa kokoontua, ellei osta samalla jotain. Jos jotain alettaisiin järjestää säännöllisesti, asukasyhdistyksen kassa tyhjenisi nopeasti. Samassa talossa pesutuvan käyttöaste oli hyvin pieni, sillä tila lunastettiin rakentajalta vasta myöhemmin ja useimmat olivat ehtineet ostaa jo oman pesukoneen asuntoonsa.

Sit kun me saatiin ne omaan käyttöön, niin... kolmen vuoden jälkeen, niin siihen mennessä jokainen oli ne pesukoneensa ja vehkeensä hankkinu jo. Nyt niitä käyttää siellä joku, ja niissä on jokin maksu, mutta sitäkään ei tiedä... se on tota noin... siellä on vihko. En tiedä miten se maksu toimii, onko jolla kulla... jolla kulla on omatunto, jolla kulla ei. (n)

VVO:n taloissa oli saunat, mutta toisessa talossa ei ollut pyykkitupaa eikä kuivaushuonetta ollenkaan. Kävi ilmi, että aikaisemmin oli jo tiedusteltu, voisivatko toisen talon asukkaat käyttää pyykkitupaa, mutta se oli jäänyt epäselväksi edellisen isännöitsijän kanssa. Nyt asia päätettiin ottaa esille uuden isännöitsijän kanssa.

- ...kun tuolla ei oo pesutupaa ollenkaan kutosessa? ... että onko mahdollista saada käyttää täällä? (m1)

- Mä huomenna kun meillä on nyt tää tapaaminen, niin siinä otetaan jutuks. Muistakaa naiset, jos mie en muista. (m2)

- Mä otin sen kerran esille siellä, mut kun... meilläkin talossa... en mä tiedä onks teillä sama isännöitsijä kun meillä, mutta se vaihtu nyt taas isännöitsijä meillä, mutta se vaihtu nyt taas isännöitsijä meillä tonne noin, että... se oli se aikasempi kun mä otin sen esille. (m1)

Niissä taloissa, joissa oma kerhohuone oli, tilat olivat ahkerassa käytössä. Yhdessä talossa aktiiviset asukkaat olivat sisustaneet talon kerhohuoneen viihtyisäksi. Kerhohuoneessa voi tarpeen mukaan järjestää erilaisia tilaisuuksia täysin vapaasti. Tiloihin oltiin tyytyväisiä.

Mehän voidaan pitää vaikka minkälainen show, täällä, miten halutaan, olipa se sitten missä mielessä. Järjestetäänpä me sitten hartaustilaisuus tai pidetään vähän noin.. niin se on ihan vapaata meidän toimintaa, että tämä talo on käytettävissä. (m)

4.3 Isännöinti- ja huoltopalvelut

Yleisesti senioritalojen isännöinti- ja huoltopalveluista huolehtivat asianomaiset yhtiöt. Tätä ei varsinkaan talonmiespalveluiden osalta katsottu parhaaksi mahdolliseksi ratkaisuksi. Ainakin yhden talon haastattelussa aina saatavilla oleva talonmies arveltiin paremmaksi vaihtoehdoksi. Asiassa nähtiin turvallisuusnäkökohtiakin.

Mutta yks puoli on ainakin, josta mun käsittääkseni kaikki on samaa mieltä niin on se, että täällä pitäis olla joku tämmönen entinen talkkarityyppi, joka tulis vaihtaan lamppuja ja milloin mitäkin ja olis tämmönen niinkun turvallisuustekijä, kun vielä valtaosa asukkaista on naisia.--) Mut kyl tää on iso asia ja meillä ei oo esimerkiks asuntoa, johonka talonmiehen vois sitten pistää ja tietysti talonmies tulee huomattavasti kalliimmaks kuin tämmönen huoltoyhtiö, tähän on totuus. Mutta että joku järjestely (--)) onhan niitä semmosia kimppatalonmiehiä ja kaikennäköisiä, millä säästetään kustannuksia siis käytössä. Mutta tää on niin kun... on selkee puute, ja se on erityisesti tää tämmösen turvallisuuden ja avunsaannin kannalta merkittävä. (m)

Hintakysymykset koettiin kuitenkin esteeksi talonmiehen hankinnassa, samoin talonmiehen asunnon puute. Toimivat huoltopalvelut koettiin kuitenkin tärkeiksi, vanhoille ihmisille lumen on oltava talvella aurattuna pihalta ja liikuntaesteisten on vaikea tehdä itse pieniäkin huoltotoimia kotonaan.

Toisessa talossa ei arvosteltu kovin suoraan isännöitsijöitä, vaan häntä pidettiin asiallisena. Yleisesti harmiteltiin kuitenkin sitä, että isännöitsijä oli vaihtunut usein. Talon huoltopalveluista ei syntynyt juurikaan keskustelua haastattelussa. Asukkailla oli luottamusmies-käytäntö, eli talossa oli luottamusmies, jolle voi kertoa esimerkiksi asumisessa olevista puutteista, ja joka vei asioita eteenpäin. Yksi haastatteluun osallistuneista oli juuri tämä luottamusmies.

- Onks teillä minkälaiset talonmies- ja isännöintipalvelut? (haastattelija)
- Kyl meil on (huoltoyhtiön nimi), mie on niin kun luottamusmiehenä vaan täs talos. (m2)
- Mutta hyvä on sellainen olemassa. Että joku aina. (n2)
- Jos ei vaik kerkee, niin mie noita oon vähän jo jalkakäytävii jo putsaan ja tuollasii vaan, saa hyötyliikuntaa. (m2)
- Minusta on mukava, että on joku jolleka puhua, siis talon... asioista. (m3)

Kolmannessa talossa asukkaat olivat tyytyväisiä isännöinti- ja talonmiespalveluihin. Isännöitsijä ja talonmies pitävät pihapiiristä ja talosta hyvää huolta ja ovat aina saatavilla tarvittaessa. Tämä koettiin erittäin hyväksi järjestelyksi.

4.4 Kotipalvelut ja siivouspalvelut

Haastatteluissa kävi ilmi, että kotipalveluiden käyttöön riitti halukkuutta ja kiinnostusta. Osa haastateltavista käyttikin jonkinlaista kotipalvelua, joko kunnallista tai ostaen yksi-

tyisiltä palveluntarjoajilta. Kotipalveluja kohtaan esitettiin myös kritiikkiä, ja tilanne oli jälleen erilainen jokaisessa talossa. Lomakekyselyn mukaan kolme vastaajista käytti viikoittain kodinhoitopalveluita, yksi vastaaja käytti 1–3 kertaa kuukaudessa ja 13 vastaaja ei käyttänyt lainkaan kotipalveluita (lopun vastaajista olivat jättäneet kohdan tyhjäksi). Siivouspalveluita kyselyn mukaan käytti viikoittain kaksi vastaajaa, 1–3 kertaa kuukaudessa yksi vastaaja ja silloin tällöin neljä vastaajaa. Vastaajista 11 ei käyttänyt lainkaan siivouspalveluita. Kysyttäessä lomakkeella tyytyväisyydestä kodinhoitopalveluihin erittäin tyytyväisiä vastasi olevansa kolme vastaajaa, melko tyytyväisiä yksi vastaaja ja melko tyytymätön oli yksi vastaaja. Helsingin kaupungin selvityksen mukaan kaupungin järjestämää kotipalvelun piirissä oli 75 vuotta täyttäneitä 3 740 vuonna 2003, mikä on 10,4 prosentin osuus väestöstä (Eläkeläisten... 2004).

Eräällä paikkakunnalla julkisen palvelun kodinhoitoon ei oltu kovin tyytyväisiä, sillä palvelu rajoittui siihen, että kodinhoitaja vie roskat ja mahdollisesti jakaa lääkkeet. Asukkaat olisivat toivoneet enemmän apua esimerkiksi kaupassa käynnissä, tiskauksessa, siivouksessa tai mattojen tamppauksessa.

Joo mullakin oli semmonen kaupungin kotihoitaja, kävi silloin kun mä tulin sairaalasta. Ja se oli niin kuin kesäkuun alkuun asti kävi kerran viikossa. Että eihän ne mitään tee muuta kuin vie roskat ulos. Ei ne enää käyny kaupassakaan eikä ne tiskaa. (n)

Eräässä senioritalossa talon yhteydessä kahvilaa/ruokaravintolaa pitävä yrittäjä tarjosi asukkaille kotipalvelua ja siivousta.

Haast: Minkälaisia kaikkea muuta kuin tää ruoka?

- siivous (m)

- kotipalvelupuoli... ne käy kuulemma siivoamassa ja pesemässä ikkunoita ja ihmiset on olleet tyytyväisiä, mutta en tiedä sitten... (n1)

- He pesee mahdollisesti pyykkiäkin tarpeen vaatiessa ja hoitavat sen puolen. Ja mattoja pesevät. Että he on pesseet mullekin tommosia, miks niitä sanotaan, räsymattoja... että se on siis tämmöstä, ei konepesua vaan käsipesua... Todella ei voi sanoa, että olis auttamisen halun puutetta, että kyllä he on erittäin auttavaisia. (n2)

Myöhemmin haastattelussa käy kuitenkin ilmi, että ravintolayrittäjän tarjoama kotipalvelu on melko kallista, joten sitä ei voi käyttää niin usein kuin haluaisi, vaan toivottaisiin halvempia vaihtoehtoja.

Kotipalveluiden käyttöön liittyy myös pelkoja. Yksityisiltä palveluntarjoajilta ei välttämättä uskalleta ostaa palvelua, koska pelätään palveluntarjoajien mahdollista vilpillisyyttä. Erityisesti helsinkiläisessä senioritalossa esitettiin monessa yhteydessä huoli siitä, ettei hyvää ja tarkistettua tietoa rehellisistä kotipalveluyrittäjistä ole oikein missään organisoidusti tarjolla.

Nää tämmöset kotipalvelut. Siis ikkunan pesu, siivoukset ja mitä näit kaikkii on ja kun nythän on kovasti tapetilla, kun verotuksessa saa vähentää vähän ja niin pois päin, mutta mun käsittääkseni tätä ei oo yhteiskunta organisoinu millään lailla, että kaikkien onnenonkijaa on näissä hommissa ja päästää nyt yksinäisen naisen kotiin sitten joku ikkunanpesijä niin ei sitä tiedä mitä tapahtuu, että tää niinkun mun mielestä on kans semmonen asia, että tää pitäis jollain lailla organisoida ja mä luulen, että täällä talossa olis käyttäjiä kyllä kohtuuhintaisille palveluille. On ne kodinhoito tai terveys- tai mitä palveluita. (m)

Yksityiset kotipalveluntarjoajat ovat viime aikoina lisääntyneet paljonkin. Samoin kolmannen sektorin toimijat tarjoavat kotipalveluita. (Härkki & Raijas 2000.) Tässä tilanteessa näyttääkin siltä, että kysyntä ja tarjonta ei välttämättä kohtaa. Yksi esimerkki tällaisesta ”organisoidusta” tiedonvälityskanavasta on ELIAS-nettitori (<http://www.elias.fi>), joka on kotityöalan ostopalveluiden tarjonnan ja kysynnän sähköinen kohtaamispaikka. ELIAS-nettitoriin liittyy myös palvelujen luotettavuuden varmistus, sillä palvelujen tarjoajat hyväksytään nettitorille vasta, kun he ovat esittäneet

ennakkoperintärekisteriotteen ja todistuksen vastuuvakuutuksesta. Tietojen voimassaolo tarkistetaan vuosittain. Toinen esimerkki palveluiden kohtaamattomuudesta on Helsingin seniori-efon (<http://www.hel.fi/seniorinfo/>) tarjoamat neuvontapalvelut. Asukkaat eivät olleet koskaan kuulleetkaan palvelusta. Eläkeläisten elinolot Helsingissä -tilastojulkaisu (2004) listaa myös kolmannen sektorin toimijoita, jotka tarjoavat kodinhoitopalveluita. Haastattelemillamme senioreilla ei ollut tietoa tällaisten palveluiden tarjoajista, vaikka tällaisille varmasti löytyisi käyttöä niiden edullisuuden vuoksi.

Toisen paikkakunnan haastateltavilta yhdellä käy kodinhoitaja kerran kahdessa viikossa. Kunnallinen kodinhoitaja käy taloissa siivoamassa ja auttamassa niitä, joilla on siihen tarvetta. Joillekin talon asukkaille kotisairaanhoidaja käy annostelemassa lääkkeitä. Haastateltavien mukaan palvelu on hyvää, auttavaista ja ystävällistä.

Kotipalveluiden tarve korostuu myös erityisesti asukkaiden ikääntyessä. Vaikka nyt ei olisi ollut tarvetta kotipalveluun haastateltavat ymmärsivät, että tulevaisuudessa heidän kotipalvelutarpeensa saattaa kasvaa, jolloin palveluiden helppo saatavuus ja hintakysymykset tulevat olemaan ratkaisevia palvelutytyväisyyden kannalta.

Härkki ja Rajas (2000) pohtivat sitä, että pyrkimys hoitaa vanhoja (ja vammaisia) kotona mahdollisimman pitkään on johtanut siihen, että hoitotyö vie osan resursseista, jotka aiemmin käytettiin laajempisisältöiseen kotipalveluun. Koko maassa kotipalvelusta on tullut kotihoitoa. Esimerkiksi Espoon kaupunki on lopettanut käsitteen *kotipalvelu* käytön ja siirtynyt käyttämään käsitettä *kotihoito*. Vanhuus on saamassa sairauden leimaa, minkä voi päätellä esimerkiksi epävirallisista ammattitaitovaatimuksista, joissa jopa kotikylvetykseen esitetään sairaanhoidollista pätevyyttä. Iäkkäät tarvitsevat kuitenkin myös *kotipalvelua*, ja näiden palveluiden kehittämiseksi löytyy tilaa.

4.5 Ateriapalvelut

Suuri osa haastatelluista ilmoittaa lomakekyselyssä tekevänsä päivittäisen ruokansa itse kotona perusraaka-aineista. Osa ilmoittaa tekevänsä näin useammin kuin kerran viikossa ja vain yksi haastatelluista ilmoittaa, ettei tee koskaan ruokaa itse. Ateriapalvelut puhuttavat kuitenkin haastatteluissa melko paljon, ja kuusi vastaajaa ilmoittaa syövänsä kerran viikossa tai useammin talon yhteydessä olevassa tai läheisessä ruokalassa. Viisi vastaajaa ilmoittaa tekevänsä näin 1–3 kertaa kuukaudessa.

Erään senioritalon yhteydessä on pieni ruokala, jonka toimintaa pyörittää yksityinen yrittäjä. Ruokaa pidetään maukkaana ja palvelua ystävällisenä, mutta ruokaa pidettiin liian raskaana ja kalliina, jotta ruokalassa voisi käydä joka päivä eläkerahoilla syömässä. Hintoja pidetään ravintolahintoina eikä lounasruokalahintoina. Osa asukkaista kävikin syömässä läheisessä palvelutalossa.

Toisella paikkakunnalla suurin osa asukkaista teki ruokansa itse, mutta haastattelussa kävi ilmi, että muutamat kävivät satunnaisesti syömässä myös viereisessä palvelutalossa sekä seurakuntatalolla, jossa tarjottiin ruokaa kaksi kertaa viikossa 1,20 euron hintaan. Muihin ateriapalveluihin haastatelluilla ei ainakaan vielä tuntunut olevan tarvetta.

Kolmannella paikkakunnalla suurin osa haastateltavista tekee ruokansa itse. Kunnalla on ruokapalvelu, jossa koulun keittiöltä jaetaan ruokaa palvelun tilanneille sekä sairaalaan. Yksi haastateltavista käytti tätä palvelua, mutta suurin osa teki ruokansa itse tai kävi keskustan baarissa syömässä.

4.6 Terveyspalvelut

Terveyspalvelut puhuttivat ryhmähaastatteluissa suhteellisen paljon, mutta keskustelu oli taas erilaista paikkakunnan mukaan. Osa senioritalojen asukkaista oli käyttänyt kunnalta

saatavia kotisairaanhoidon palveluja. Kotisairaanhoido oli tehnyt parille asukkaalle verenpaineenmittausta ja verikokeiden ottamista. Lomakekyselyn mukaan kaksi vastaajaa käytti sairaanhoitopalveluita viikoittain ja kaksi käytti niitä 1–3 kertaa kuukaudessa.. Silloin tällöin sairaanhoitopalveluita vastasi käyttävänsä kolme vastaajaa. 11 vastaajaa ei käyttänyt lainkaan palvelua. Palvelu koettiin hyväksi ja edulliseksi.

Eräessä talossa oli kuitenkin alun perin ollut ajatuksena, että kotisairaanhoidaja olisi päivystänyt muutamana päivänä viikossa talossa sijaitsevassa huoneessa ja näin oli ilmeisesti tapahtunutkin vähän aikaa. Tämä järjestely oli kuitenkin lopetettu ilmeisesti vähäisen kysynnän tai kustannusten takia. Nyt huone oli vuokrattu yksityisen psykoterapeutin käyttöön. Samassa talossa toivottiin kuitenkin säännöllistä terveystalveta, esimerkiksi verenpaineen mittausta. Eräällä asukkaalla oli ideakin sen toteuttamiseksi. Siitä millä ehdoilla tämä palvelu toteutettaisiin, ei ollut keskustelua.

Mä oon kyllä sitä mieltä myöskin, että se ois niin hirveen hyvä, kun ois jotkut tietyt päivät, et jostain terveyskeskuksesta tai jostain tulis joku tänne ja me tultais jonoon sitten, että... ihan niin kuin tarkistais sitä kuntoa. (n)

Toisella paikkakunnalla oltiin suhteellisen tyytyväisiä terveystalvetauihin, lähinnä keskusteltiin terveyskeskuksen toiminnasta. Lääkäriin pääsi haastateltavien mukaan suhteellisen nopeasti. Ainoa asia, mitä hieman kritisoitiin oli lääkärrien vaihtuvuus, mutta tämän ymmärrettiin johtuvan yleisesti huonosta tilanteesta terveystalvetauiden alalla.

Kyselylomakkeella kysyttiin tyytyväisyyttä asuinalueen ja -kunnan palveluihin ja terveystalvetauihin oltiin lomakevastausten mukaan tyytyväisiä. 15 vastaajaa vastasi olevansa erittäin tai melko tyytyväinen, viisi vastasi ettei käytä palvelua tai ei osaa sanoa.

4.7 Taksi- ja kuljetuspalvelut

Lomakekyselyn mukaan kaksi vastaajaa kertoi käyttävänsä 1–3 kertaa kuukaudessa taksi-palveluita ja kuusi vastaajaa silloin tällöin. Yhdeksän vastaajaa ei käyttänyt lainkaan taksipalveluita. Kuljetuspalveluita (esimerkiksi palvelulinja) sanoi käyttävänsä viikoittain tai 1–3 kertaa kuukaudessa kaksi vastaajaa, 14 vastaajaa ei käyttänyt lainkaan kuljetus-palveluita.

Yli 65-vuotiaat ovat suurin vammaiskuljetuksen käyttäjäryhmä Helsingissä (76 prosenttia kaikista kuljetuspalvelua saaneista ja noin 14 prosenttia ikäryhmästä). (Eläkeläisten... 2004.) Helsinkiläiset haastateltavat olivat erittäin tyytymättömiä taksi- ja kuljetuspalveluihin, ja ilmeisesti siksi moni oli vastannutkin kyselylomakkeella, ettei käytä palvelua. Kaupungissa on siirrytty taksilipuista kaupungille edullisempaan yhteiskuljetusjärjestelyyn tai liikennelaitoksen liikennöimiin palvelulinjoihin, joiden reiteillä sijaitsee vanhuksille keskeisiä palveluja (Eläkeikäisten... 2004). Yhteiskuljetusjärjestelystä kuultiin helsinkiläisten haastattelussa monta valitusta ja pieleen mennyttä kuljetus-episodia. Yhteiskuljetuksen periaatteeseen kuuluu, että auto hakee muitakin samoihin aikoihin tilauksen tehneitä kyytiin, joten autoa voi joutua odottamaan pitkiäkin aikoja ja ihmisiä on jätetty väriin paikkoihin.

- Ensin mennään kimppakyytiin ja sit siellä odotellaan tuolla tien poskessa pakkasessa ja sateessa, kunnes se kimppakyyti joskus tulee puol tuntia liian myöhässä. Tai ei tuu ollenkaan. Tai niinkun tiedetään, viedään jonkun puhekyvyttömän tai vammasen jonnekin aivan toiseen päähän kaupunkia väärään kaupunginosaan. Siis palattakoon tammöseen vanhaan systeemiin, että ihmiset saa taksitolpalta tilata taksin, tai vammaisauton, onko pyörätuoli tai ei, ja että sitten kuitataan siinä ihan niinkun tää systeemi oli ennen kuin alettiin tähän idioottimaiseen systeemiin, mikä tää nyt on. (n)

- Sekin just et jos joutuu odottamaan vaikka ulkona tuossa sitä, että tuleeks se auto. Ja kun ei sitä kuulu puolen tunnin kuluttua, no mun täytyy mennä tietysti yläkertaan soittamaan uudestaan, että mitä se on... Sit se saattaa tulla

sinä aikana ja lähtee pois, että ei siellä ollu mitään asiakasta. Mut kun en minäkään voi käyttää tuota kännykkää, kun en mä pysty niitä aina paineleen niitä numeroita, niin mä en voi sen kanssa toimia. (n2)

Kirkkonummen ja Puumalan haastatteluissa ei tullut kritiikkiä kuljetuspalveluiden käytöstä, mutta näissä kunnissa haastateltavat eivät paljon käyttäneetkään kuljetuspalveluita. Kuljetusta ei tarvittu tai se hoitui yksityisin voimin tai naapureiden avulla.

Kysyttäessä lomakkeella tyytyväisyydestä kuljetuspalveluihin vastaukset jakaantuivat eniten verraten muiden palveluiden käyttöön ja tyytyväisyyttä koskeviin kysymyksiin. Vastauksia ei ollut paljoa, mutta ne heijastelivat sitä, mitä ryhmähaastatteluissakin tuli esille. Yksi vastaaja oli erittäin tyytyväinen, kaksi vastaajaa melko tyytyväisiä, kaksi vastaajaa melko tyytymättömiä ja yksi vastaaja erittäin tyytymätön. Loput vastaajista (13 vastaajaa) vastasi, etteivät käytä palvelua tai eivät osaa sanoa.

4.8 Sähköiset palvelut

Haastatteluissa kävi ilmi, että tutkimuksemme senioritaloissa ei juurikaan käytetty sähköisiä palveluita Internetin välityksellä. Ainoastaan kaksi keskustelijaa (eri haastatteluissa) puolusti tietokoneen käyttöä. Muut vieroksuivat, eivätkä toivoneet edes yhteistä konetta taloon. Internet liitettiin lähinnä televisio-ohjelmien lopussa esitettäviin ohjelmien www-sivuihin. Vaikka kaksi keskustelijaa yritti puolustaa Internetiä ja tiedon löytämisen helppoutta, sähköiset palvelut eivät saaneet hyväksyntää keskustelijoiden joukossa.

Myös pankki- ja maksuautomaattipalveluita jotkut keskustelijat vieroksuivat, esimerkiksi siitä syystä, että omat kädet todettiin kömpelöiksi, että rahan nostaminen automaattista on hankalaa. Henkilökohtainen asioiminen pankissa koettiin helpommaksi.

On ilmeisesti niin, että mikäli tietokoneen käyttötottumus on saatu työelämässä, sitä käytetään myös eläkkeelle jäännin jälkeen. Monet eivät edes tiedä, miten tietokonetta ja Internet-yhteyttä voisi hyödyntää, kuten seuraava lainaus eräästä ryhmähaastattelusta osoittaa. Keskustelun osallistujista yksi (n3) on tietokoneen käyttäjä samoin kuin yhden osallistujan vaimo (m1). Muut eivät käytä eivätkä oikeastaan harkitsekaan tietokoneen hankkimista tai käytön opettelua.

- Ha: No joo lähetään siitä vaikka ihan päällimmäisestä, siitä verkkokauppa ja asiointikortista. Mitä tästä tulee mieleen, onks teillä mahdollisuutta käyttää tai ootteko käyttäny, hoitanu asioita tietokoneella, esimerkiks pankkiasioita tai...?

- Ei [kun ei oo tietokonettakaan. (n1)

- [ei oo konetta] (n2)

- enkä otakaan (n1)

- Minä käytän aina. (n3)

- Ha: Sinä käytät, joo

- Meillä samoin, että kyllä siis pankkipalveluista... (m1)

- Ha: ...käyttää tietokoneella, joo. Että teillä on sitten omat kotikoneet.

- Joo, ja vaimo osaa käyttää, en minä ymmärrä mitään koko vehkeestä enkä opettelekaan. (m1)

- Ha: Joo,

- Eikun mä sanon, että se on ainakin mun vaikee käyttää käsillä, että sen takia mä en oo hommannukaan sitä. (n1)

- Ha: Aivan.

- Eikä meillä oo. (n2)

- Ha: Joo. No mitä mieltä ootte tämmöisestä tota... koetteko tarpeelliseksi?

- Se on erinomaista, voi aamulla maksaa laskuja neljän aikaan yöpaita päällä. (n3)

- En tiedä, oppisko käyttämään. (n2)

- Ei se vaikeeta oo, kun siihen pääsee sisään. (n3)

- *Ei me tarvita. (m2)*
- *Joo ei nyt ainakaan toistaiseksi. (n2)*

4.9 Palveluiden tavoitettavuudesta

Ongelmallisena haastateltavien seniori-ikäisten kohdalla voi nähdä sen, että suuri osa erilaisista palveluista tai palveluihin pääsystä on siirtynyt verkkoon: kauppapalvelut, pankkiasiat, viranomaisyhteyksien hoito ja erilaisten hakemusten täyttäminen hoituvat nykyään suurelta osin jopa verkossa nopeammin ja helpommin kuin henkilökohtaisella käynnillä. Näin seniori-ikäiset tai vanhukset voivat syrjäytyä erilaisista palveluista ja jopa taloudellisista tuista. Kun sähköisten välineiden käyttötieto ja -taito puuttuu, olisi mietittävä erilaisten neuvontapalveluiden mahdollisuutta ja yhdistämistä esimerkiksi kotipalvelukäynteihin. (Härkki & Raijas 2000, 5.)

Joidenkin palveluiden kohdalla haastatteluissa valitettiin palveluiden liian korkeista hinnoista. Vaikka eläkeläiset ovat tänä päivänä aiempaa paremmin toimeentulevia (Härkki & Raijas 2000, 21), ei pidä unohtaa palvelun käyttäjien subjektiivista kokemusta rahojen riittävydestä. Toiset palvelut voivat jäädä käyttämättä liian suuren hinnan takia. Lisäksi monet haastatelluista senioreista kokivat, että he ovat elämänsä aikana ansainneet kunnan palvelut ja asianmukaisen kohtelun sekä avustukset, joten palveluiden käytön ei pitäisi olla rahakysymys heille. Näitä senioreita olisivat varmasti Valokiven (2004) mukaan oikeuksistaan tietoiset ja vaativat kansalaiset, jotka katsovat että he ovat oikeutettuja ikääntyneinä kansalaisina tiettyihin palveluihin hyvinvointivaltion sopimusten kautta. Haastatteluissa oikeutta tukeen ja palveluihin perusteltiin saavutetuksi esimerkiksi sotaveteraaniuden, kotirintamavolvollisuuksien hoitamisen, työelämän ja verojen maksamisen perusteella (vrt. Valokivi 2004, 217).

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että haastateltavat olivat ilmeisen tietämättömiä joidenkin palveluiden saatavuudesta tai eivät osanneet hakea tahoja, josta saisi enemmän tietoa tarjottavista palveluista. Valokivi (2004) kuvaakin myös vanhusten tietämättömyyttä, ahdistusta ja neuvottomuutta palveluiden suhteen. Vanhukset odottavat ja toivovat järjestelmän taholta tulevaa aloitetta. (Mts. 222.) Haastattelemissamme senioreilla oli samanlaisia kokemuksia: he halusivat, että yhteiskunta paremmin organisoisi palvelut, ja heille kerrottaisiin enemmän palveluista ja mahdollisuuksista palveluihin.

Haastattelussa esiintyneet tyytymättömyyden ilmaisut luovat huolen seniori-ikäisten palvelusaatavuudesta. Osin ikääntyvät voivat myös syrjäytyä palveluista, mikäli he eivät itse osaa vaatia palveluita. Haastatteluistammekin jäi sellainen kuva, että osa senioreista ei jaksaa, halua tai osaa lähteä vaatimaan palveluita tai tiedä, mistä ja millaisia palveluita on ehkä mahdollista saada. (Vrt. Valokivi 2004.) Ikääntyvien palvelutarpeiden tyydyttämistä ei voi jättää yksin ikääntyvien vastuulle, vaan on löydettävä tapoja, joilla palvelutarpeet kohtaavat palveluiden saatavuuden. Kysyntä on olemassa, mutta tarjonnan olisi otettava vastaan haaste ikääntyneille tarkoitettujen palveluinnovaatioiden kehittämisestä.

5 ARKIELÄMÄ, VAPAA-AJAN HARRASTUKSET JA NAAPUREIDEN VÄLINEN YHTEISTOIMINTA

Vapaa-ajan merkitys on lisääntynyt niin kaikenikäisillä kuin vanhemmillakin. Yleisesti ottaen ikääntyneet ovat erittäin aktiivisia ja erityisesti 65 vuotta täyttäneet naiset pitävät harrastuksille omistautumista tärkeänä (Hanifi 2005.) Ikääntyneiden aktiivisuus tuli ilmi myös tekemissämme ryhmähaastatteluisissa ja kyselyssä. Vapaa-ajan toimintojen luonne riippuu enemminkin terveydentilasta ja toimintakyvyistä sekä kiinnostuksen kohteista kuin karttuneista ikävuosista.

Huolimatta siitä, että tutkimukseemme osallistuneista suuri osa oli jo varsin iäkkäitä, harrastustoiminta oli runsasta. Suosituimpia harrastuksia olivat liikunta, kulttuuri, käsi-työt, leipominen ja säilöntä sekä metsässä liikkuminen (marjastus, sienestys yms.). Rakkaiksi harrastuksikseen jotkut mainitsivat myös lukemisen, TV:n ja videoiden katsomisen, ristisanatehtävät, laulun, mosaiikkityöt, sukututkimuksen, päiväkirjan pidon, sähköpostin ja tiedonhaun Internetistä sekä atk-opiskelun. Muutama nuoremmista osallistui vapaaehtoistyöhön, kun taas vanhemmista jokunen oli käyttänyt vapaaehtois-toiminnan palveluita. Myös eläkeläis- ja muut järjestöt sekä esimerkiksi kansalaisopisto järjestävät eläkeläisille paljon toimintaa. Ikä oli karsinut monen matkailua, sillä varsin harva vastaajista ilmoitti matkailleensa ulkomailla kuluneen vuoden aikana, nuorempana sitäkin enemmän. Vapaa-ajan asunto oli vain joillakin vastaajilla.

Vapaa-ajan vieton ja harrastustoiminnan mahdollisuudet oman senioritalon piirissä vaihtelivat. Jokaisessa oli kuitenkin ainakin ollut jonkinlaista toimintaa. Esimerkkeinä tästä haastatteluihin osallistujat mainitsivat Martat, raamattupiirin, laulukuoron, asukas-tapaamiset, yhteiset retket, yhteiset talkoot, myyjäiset, yhteiset juhlat. Monet osallistujista kuitenkin toivoivat, että tällaista toimintaa olisi enemmän. Ongelmaksi mainittiin puute toiminnan organisaattoreista, ”puuhaihmisistä”, mutta myös osallistujien vähyys järjestettyihin tilaisuuksiin.

- *Niin no, mikä ois mahdollisuus, että usempi lähtis sanotaan just vaikka esimerkiksi vaikka tutustumaan uuteen tuohon eduskuntataloon, siihen lisärakennukseen... (n1)*
- *Juu tai joskus kimpassa Tampereelle vaikka kesällä teatteriin tai jotain tämmöstä (n2)*
- *Sehän oli silloin puhe, kun oli se asuntoyhdistys, mutta ei koskaan tehty niitä retkiä. (n3)*
- *Ah no se täytyy jonkun vetää. (n2)*
- *Sen täytyy joku vetää ja organisoida. (m1)*
- *Niin siinä se on kun ei oo vetäjää. (n3)*
- *Näin se on aina. (n2)*

Eräissä senioritaloissa asukkailla oli erittäin aktiivista yhteistoimintaa ja naapuriapua. He järjestivät myös itselleen ja toisilleen erilaisia huveja, kulttuuritapahtumia ja vapaa-ajantilaisuuksia. Yhteistä toimintaa oli noin kerran kuukaudessa.

- *Meillä on ihan joulujuhlat, ja juhannusjuhlat täällä ja kesällä grillijuhlaa ja talkoita, ja... (n1)*
- *Ja kerran kuukauessa on se tapaaminen näiden (ei saa selvää)... Joo mut se tapaaminen on kesällä, kun ne grillijuhlat ja tälläset, et kyl se on kerran kuukauessa. (m2)*
- *Niin, että teillä on ihan säännöllisesti on asukkaat... Osallistuuko siihen kaikki? (hja)*
- *No saa kutsuja, sit tulee kuka jaksaa ja on paikalla, niin kyllä enemmän kun puolet on yleensä. (m2)*
- *On... ja ne on niin mukavia. Varsinkin kun yksin asuu, niin... (m3)*

Samalla paikkakunnalla vaikutti siltä, että asukkaat tekivät aktiivisesti myös talonmiehen töitä, mutta eivät kokeneet sitä rasitteena haastatteluhetkellä. Tämä on tietenkin kiinni asukkaiden kunnosta ja halukkuudesta.

- *Ja sit nää naiset on nää kukkapenkit laittaneet tänne kahtapuolen. (m2)*

- *Tässä ympäristöekspertti tässä niin, katonkin tuolla... vähän kärsii tonkia, kun ei lonkat enää anna periks, mutta kyllähän savolaisena piällysmiehenä ossaan olla, jos toiset tekee työt (naurua) (n4)*

- *Sellainen pitäis olla joo. (n2)*

Yllä puhujat eivät tarkoita talon energiankulutukseen ja -laskentaan liittyvää ympäristöeksperttiä, vaan puhuvat humoristiseen sävyyn pihatöiden ja pihaympäristön hoidosta. Asukkaat järjestivät aktiivisesti pihatalkoita, ja näyttävät saaneen siitä aikaan myös mukavan sosiaalisen tapahtuman.

- *Niin, että pietään talkoot tässä ens viikolla, just oli puhe, ja käyään sit ne tykötärpeet hakemassa. Lapiot ja haravat on tuolla jo miun kopissa, mutta sitten kaupasta tärkeimmät. (m2)*

- *Että teillä on aina jotkut talkoot? (haastattelija)*

- *Kyllä täytyy talvikuntoon saaha piha. (n5)*

- *Kyllä siinä paremmin sitten tutustuu koko talon väkeen. (m3)*

Muusta harrastustoiminnasta haastatteluissa mainittiin halukkuus korttipelikokoontumisiin ja käsityökokoontumisiin, ja osa näistä ideoista oli toteutunutkin parissa talossa. Eräällä paikkakunnalla isot ruokakaupat olivat suhteellisen kaukana, joten muutamat auton omistavat asukkaat kyyditsivät tarvittaessa naapureitaan kauppareissuille. Samoin äänestämässä oli käyty yhteiskyydityksellä. Kimppakyytiä tarjottiin tarvittaessa myös pidemmille matkoille. Kerhohuoneessa on joskus kokoontunut lauluporukka ja kokoontuu ilmeisesti vieläkin. Haastatteluissa kävi ilmi, että asukkaat saivat varmasti apua naapureiltaan sitä tarvitessaan. Kyläilyä toisten luona harrastettiin myös ahkerasti.

Yhteistoiminta ja naapuriapu riippuu tietenkin myös asukkaiden kunnosta. Haastatteluissa oli eräällä paikkakunnalla melko huonokuntoisia ja iäkkäitäkin asukkaita, kun toisilla paikkakunnilla haastateltavat olivat parempikuntoisia ja aktiivisia seniorikansalaisia. Näissä haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että taloissa asuu myös huonompikuntoisia. Heidän apunaan kotipalvelu kävi mahdollisesti useamminkin ja heidän arkielämänsä kokemus ei nyt päässyt kuuluville tässä haastattelussa.

6 EKOTEHOKKAIDEN PALVELU- INNOVAATIOIDEN HYVÄKSYTTÄVYYS

Innovaatiot, joista seniorihaastateltavien kanssa keskusteltiin, liittyivät palveluiden saatavuuden parantamiseen teknologian avulla, asuinalossa tai lähistöllä olevien yhteisten tilojen hyväksikäyttöön ja henkilökohtaisten palveluiden käyttöön, tavaroiden vuokraukseen tai lainaukseen sekä neuvontapalveluihin. Ryhmähaastatteluisissa innovaatiot esiteltiin teemakorteilla, jossa oli havainnollistettu innovaatioita esimerkein ja kuvin (taulukko 8).

TAULUKKO 8. Senioritalon asukkaille esitellyt innovaatiot.

Innovaatiotyyppi	Teemakortteja
Tieto- ja viestintäteknologia	<ul style="list-style-type: none"> • Verkko kauppa ja -asiointi (kuvassa laskujen maksua ja päivittäistavaroiden verkko-ostamista) • Älykoti, tieto- ja viestintätekniset palvelut (kuvassa turvaranneke, kodin ohjauspaneeli, hipaisunäyttötietokone)
Tilojen yhteiskäyttö	<ul style="list-style-type: none"> • Asuinalueen yhteistilat (kuvassa sauna, kuntosali, kangaspuut, oleskelutila) • Vapaa-ajan asunnon vuokraus (kuvassa kesämökki)
Kodin lähellä tarjottavat henkilökohtaiset palvelut	<ul style="list-style-type: none"> • Ateriapalvelut, ruokapalvelut (kuvassa ruokala ja kotiinkuljetus) • Kodinhoito- ja hoivapalvelut (kuvassa siivous, kampaaja, terveydenhoitaja) • Liikkumispalvelut, kotiinkuljetus (kuvassa taksi sekä erilaisia kotiinkuljetuspalveluja) • Virkistys- tai harrastuspalvelut (kuvassa uimahalli, tanssit, teatteri)
Tavaroiden yhteiskäyttö	<ul style="list-style-type: none"> • Tavaroiden yhteiskäyttö (kuvassa PC, pesukone, ompelukone, polkupyörä, kirjasto) • Tavaroiden vuokraus tai lainaus (kuvassa auto, kävelysauvat, kuntopyörä, sukset)
Neuvonta- ja muut palvelut	<ul style="list-style-type: none"> • Kuvassa Helsingin kaupungin seniori-infon aloitussivu • Tyhjä kortti vapaata ideointia varten

Kiinnostus palveluista riippui paljolti haastateltavien iästä ja omista toimintakyvyistä. Esitellyistä innovaatioista kodinhoito- ja hoivapalvelut sekä neuvontapalvelut herättivät eniten mielenkiintoa. Ikääntyneimmät olivat luonnollisesti eniten kiinnostuneita henkilökohtaisista kodinhoito- ja hoivapalveluista. Yhteistiloja asukkailla oli käytössä, ja useita asukkaita kiinnosti niiden käytön lisääminen – osa kaipasi myös lisää yhteisiä tiloja tai enemmän joustavuutta niiden käyttöön. Nuoremmat olivat kiinnostuneimpia yhteisistä tiloista ja tavaroista ja kaipaivat keskinäistä yhteistoimintaa. Vähiten kiinnostusta herättivät sähköiset palvelut, mikä johtui siitä, etteivät vanhemmat asukkaat tunne niiden tarjoamia mahdollisuuksia eivätkä luota omiin kykyihinsä oppia käyttämään niitä. Sähköisistä palveluista kuitenkin erityisesti turvapalvelut ja taloautomaatio kiinnostivat iästä riippumatta. Seuraavassa on tarkasteltu pääryhmittäin kuinkin innovaatiotyypin perusteluja sekä niiden hyväksyttävyyden tärkeimpiä taustatekijöitä ja edellytyksiä haastattelujen valossa.

6.1 Henkilökohtaiset palvelut

Henkilökohtaiset palvelut vaikuttavat myönteisesti kotitalouksien ekotehokkuuteen, mikäli ne (1) muuttavat kulutuksen rakennetta palveluvaltaisemmaksi tai (2) edistävät ammattimaisempia ja ympäristöä säästäviä toimintatapoja tai (3) edistävät tavaroiden

yhteiskäyttöä. Henkilökohtaisten palvelujen energia- ja materiaali-intensivisyys (MJ/eur, kg/eur) on alhainen, joten kulutuksen siirtyminen tähän suuntaan edistää ekotehokkuutta kansantalouden tasolla. Toiselta puolelta henkilökohtaiset palvelut voivat kuitenkin lisätä liikennetarvetta, ja siksi on tärkeää, että niitä on saatavana asuinalueen välittömässä läheisyydessä (vrt. Halme ja Anttonen 2004).

Haastateltavien joukossa eniten kiinnostusta ja tarvetta oli henkilökohtaisille palveluille: siivoukselle, kodinhoidolle ja terveyspalveluille. Osa haastateltavista käyttikin siivous- ja kodinhoitopalveluja. Ongelmana pidettiin, että luotettavia, edullisia palveluntarjoajia on vaikea löytää. Jotkut olivat sitä mieltä, että yhteiskunnan tulisi järjestää palvelujen tarjonta niin, että niitä tarvitsevat pystyvät löytämään ja tunnistamaan hyviä, laadukkaita ja eettisesti toimivia palveluyrittäjiä. Olisi myös hyvä, jos erilaisia palveluja voisi saada samasta pisteestä.

Paikkakunnan ja asukkaiden kunnan mukaan henkilökohtaisten palvelujen tarve vaihteli lievistä kiinnostuksesta todella suureen tarpeeseen. Esimerkiksi liikkumispalveluilta erityisesti helsinkiläiset kaipasivat joustavuutta. Uusia ruokapalveluja haastattelemamme seniorit eivät kaivanneet, mutta jotkut toivoivat pienempiä ja kevyempiä annoksia. Useimmat haastateltavat pitivät kunnia-asiana jaksaa vielä itse huolehtia omasta ruokataloudesta, mutta osalle haastateltavista ajoittainen ateriointi omassa talossa tai sen lähellä olevassa ruokapaikassa oli sosiaalinen tapahtuma. Terveyspalvelujen osalta ideoitiin palvelua, jossa esimerkiksi verenpaineen mittausta tai kuntotarkastuksia olisi tarjolla tietynä päivänä talon yhteistilassa. Myös muut kauneuden- ja terveydenhoitopalvelut kiinnostivat: esimerkiksi hieroja voisi pitää vastaanottoa senioritalossa, jos sopiva tila ja riittävä asiakaspohja löytyisi. Keskustelua herättivät myös kiinteistöhuolto, isännöinti ja talonmiespalvelut. Osa asukkaista kaipasi laajempaa huoltopalvelujen valikoimaa: olisi esimerkiksi hyvä, jos talonmies voisi vaihtaa tarvittaessa palaneen lampun myös asukkaan kodista. Myös piha-alueiden kunnossapito ja talviauraus herättivät keskustelua. Vuokratalossa vuokralaisten luottamusmiehellä ja asukastoimikunnan aktiiveilla oli tärkeä rooli asukkaiden tarpeiden välittämisessä, yhteisistä tiloista huolehtimisessa sekä yhteistoiminnan organisoimisessa.

Senioritalossa asumisen todettiin kuitenkin lisäävän turvallisuuden tunnetta: asukkaat pitivät toisiaan silmällä ja auttoivat esimerkiksi toisen sairastuessa. Joissakin taloissa oli hyvinkin aktiivisia asukkaita, jotka auttoivat muita monissa asioissa. Yhdessä talossa talon asukas tarjosi muille kampaamopalveluksia, ja kerhojen ja muun yhteistoiminnan vetäjät olivat yleensä löytyneet asukkaiden omasta keskuudesta. Epävirallista naapuriapua pidettiin senioriasumisen hyvin tärkeänä ja positiivisena puolena.

6.2 Sähköiset palvelut

Sähköiset palvelut vaikuttavat myönteisesti kotitalouksien ekotehokkuuteen, mikäli ne (1) vähentävät liikkumista tai (2) vähentävät muuta infrastruktuurin tarvetta tai (3) edistävät muiden palvelujen tehokkuutta ja tuottavuutta. Seniori-ikäisten osalta osoittautui, että näistä perusteluista liikenteen vähentäminen ei ole kovinkaan relevantti, sillä haastateltavat liikkuvat autolla suhteellisen vähän, ja tärkeimmät palvelut olivat useimmille kävelyetäisyydellä asunnosta.

Sähköisistä palveluista erilaiset turva- ja taloautomaatioratkaisut kiinnostivat haastateltavia tasaisimmin. Teemakorteista yksi oli otsikoitu ”älykoti, tieto ja viestintäteknologiset palvelut”. Kuvassa oli kodin ohjauspaneeli, turvaranneke ja hipaisunäytöllä toimiva tietokone. Näistä ensimmäiseksi keskustelua virisi turvarannekkeesta. Osallistujilla oli vaihtelevia kokemuksia niiden käytöstä – monet eivät tienneet kovinkaan paljon niiden toimintaperiaatteesta. Myös ulkona, kodin ulkopuolella toimivaa turvarannekettä kaivattiin, jotta apua saisi sitä todella tarvittaessaan, esimerkiksi vahingon sattuessa metsä-

retkellä. Muita tähän aihepiiriin liittyviä toiveita olivat esimerkiksi automaattisesti avautuvat ulko-ovet, itsensä sammuttavat liedet ja ovipuhelimet. Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että myös energiaa säästävät automaatiopalvelut ovat tässä ikäryhmässä hyväksyttävissä, etenkin jos ne ovat helppokäyttöisiä ja edistävät samalla turvallisuutta.

Tietokoneita tai Internetiä taas useimmat haastateltavat eivät käyttäneet – vain nuorimmat keskusteluun osallistujat olivat vakiintuneita tietokoneen käyttäjiä. Niinpä esimerkiksi verkkokauppa ja -asiointi eivät kiinnostaneet moniakaan osallistujia – tosin jotkut mainitsivat verkkopankin palvelut sekä puhelimella tilattavat kaupan kotiinkuljetuspalvelut. Osa haastateltavista ajatteli, että tietokoneesta voisi olla hyötyä, ja olivat tietoisia saatavilla olevista tietokoneen käyttökursseista. Keskusteluihin osallistuneet kaipaivat riittävän yksinkertaista tietokonetta ja selkeää, rauhallista käytön opastusta. Yhdessä talossa oli ollut yhteinen tietokone, mutta se oli poistettu jatkuvan rikkoontumisen takia. Toisessa talossa oli viereisessä yhteispalvelupisteessä myös tarjolla tietokone, mutta ei riittävän pitkiä varausaikoja sen käytön opetteluun.

6.3 Tilojen yhteiskäyttö

Yhteiset tilat vaikuttavat myönteisesti kotitalouksien ekotehokkuuteen, mikäli ne (1) vähentävät ratkaisevasti asuntokohtaista pinta-alan tarvetta, (2) mahdollistavat yhteisiä palveluja ja tavaroiden yhteiskäyttöä tai (3) vähentävät liikkumista oman asuinalueen ulkopuolella. Senioriasuminen edustaa uutta asuntotuotantoa, jossa on runsaasti yhteisiä tiloja ja yksittäisten asuntojen pinta-ala on pieni. Asukkaiden haastatteluissa korostui myös yhteisten tilojen merkitys asukkaiden yhteenkuuluvuuden tunteen ja toisista huolehtimisen lisäämisessä.

Yhteisiä tiloja oli kaikissa senioritaloissa, mutta niiden varustus ja käyttötarkoitus vaihteli. Asukkaat kaipaivat eniten monikäyttöistä, helposti varattavaa tilaa. Missään tässä tutkimuksessa mukana olevassa talossa ei ollut täysin vapaasti käytettävää yhteistä oleskelutilaa, vaan yhteistilat oli varattava erikseen. Niinpä tilojen käyttöaste riippui asukkaiden aktiivisuudesta järjestää organisoitua yhteistoimintaa, kuten harrastuspiirejä tai muita kokoontumisia. Olemassa olevissa tiloissa – yhdessä tapauksessa myös talon tilavassa aulassa – oli järjestetty asukkaiden yhteisiä tai yksittäisten asukkaiden omia juhlia, seurakunnan tilaisuuksia, Marttojen kokoontumisia, askartelukerhoja ja kirpputoreja. Koska monissa taloissa pääosa asukkaista oli jo varsin ikääntyneitä, ulkopuolisia toiminnan vetäjiä kaivattiin.

Koska senioritaloissa oli pienet asunnot, osa asukkaista kaipasi tilaa myös erilaisille harrastuksille. Esimerkkejä näistä olivat kuntoilulaitteet, kangaspuut ja nikkarointi. Talossa, jossa kokoontumistila oli vuokrattu kahvilayrittäjälle, oli jonkun verran ollut keskustelua siitä, pitäisikö tilan sittenkin olla asukkaiden vapaa-ajan käytössä esimerkiksi kortin tai shakin pelaamista taikka vain kokoontumista varten. Kyseisessä talossa asukkaat eivät kuitenkaan olleet päässeet yksimielisyyteen siitä, mihin tiloja ensisijaisesti pitäisi käyttää.

6.4 Tavaroiden yhteiskäyttö ja vuokraus

Vuokraus- ja yhteiskäyttö edistävät ekotehokkuutta silloin, kun ne (1) vähentävät kotitalouksien omistamien tavaroiden lukumäärää tai (2) edistävät pitkäikäisempien tuotteiden suunnittelua. Senioritalojen asukkaiden haastatteluissa yhteiskäyttö, vuokraus ja lainaus herättivät jonkin verran hämmennystä ja vitsailua, mutta myös joidenkin kiinnostusta. Jotkut haastateltavat ajattelivat, että esimerkiksi yhteinen tietokone ja

kirjasto olisi hyödyllinen, ja että sellaisen tilan voisi sijoittaa jonnekin senioritaloon. Myös yhteisiin tiloihin sijoitettavat kuntosalilaitteet (esimerkiksi kuntopyörä, soutulaite) saivat lämmintä kannatusta joiltakin haastateltavilta. Jos omassa talossa olisi kuntosali, ei tarvitsisi kulkea pitkiä matkoja muualle kuntoilemaan tai yrittää sijoittaa tilaa vieviä laitteita pieniin asuntoihin. Jotkut myös totesivat, että koteihin on kertynyt tavaroita, joita ei kovinkaan usein käytä eikä tarvitse. Esimerkiksi kirjat ja kävelysauvat mainittiin kotona ”pölyttyvistä esineistä”. Monet kuitenkin suhtautuivat epäillen yhteiskäytön mahdollisuuksiin.

Epäilevyys liittyy osittain toimivien konseptien puutteeseen. Yhteiskäyttö vaatii huolellista suunnittelua, jotta vuoroista, vastuista ja tavaroiden kunnossapidosta saadaan sovittua. Osa haastateltavista piti yhteiskäyttöä lähtökohtaisesti toimimattomana järjestelmänä, jossa kukaan ei ota vastuuta tavaroista viitaten sananlaskuun ”yhden talon koira elää, kahden talon koira kuolee”. Erityisesti kalliimpia tavaroita, kuten ajoneuvoja, pidettiin huonosti yhteiskäyttöön sopivina: joku arveli, että esimerkiksi yhteiskäytössä oleva auto olisi kuukauden päästä ”romuna”. Jotkut tavarat ovat myös henkilökohtaisesti niin tärkeitä, että niitä ei haluta lainata tai käyttää yhteisesti. Osa epäilyksistä liittyi myös siihen, miten nykyiset tuotteet on suunniteltu: esimerkiksi teemakortilla esitetyt sukset on nykyään suunniteltu niin henkilökohtaisiksi (käyttäjän paino ja jalan pituus), että ne eivät sovellu sellaisenaan yhteiskäyttöön. Osa epäroinnista liittyi myös siihen, että monet ehdottamistamme tavaroista olivat sellaisia, joita osa haastateltavista ei käyttänyt (autot, PC:t, sukset). Ikääntyneemmät seniori-ikäiset eivät tuntuneet kaipaavan elämäänsä uusia tavaroita ylipäättään – sen enempää lainattuja, vuokrattuna kuin omistettuna.

Toisaalta senioritalojen asukkaat auttoivat toisiaan epävirallisesti, esimerkiksi tarjoamalla kyytejä. Tavaroita ja palveluksia myös vaihdettiin asukkaiden kesken. Tavaroita lainattiin myös perinteisten julkisten palvelujen kautta: osa käytti kirjastoa ahkerasti, ja jotkut olivat lainanneet kuntopyöriä ja apuvälineitä terveyskeskuksesta. Myös talon yhteisiin tiloihin liittyviä tavaroita, kuten pesutupaa ja puutarhavälineitä, käytettiin luontevasti yhdessä.

6.5 Neuvontapalvelut

Neuvontapalvelut ovat oleellisia muiden palvelujen löytämiseksi ja käyttämiseksi. Haastatelluilla oli hyvin ilmeinen ja suuri tarve tällaisille palveluille. Tärkeänä kysymyksenä nousi esiin, mistä voi saada erilaisia yksityisiä tai julkisia palveluja. Näin erityisesti, jos senioritaloon oli muutettu toiselta paikkakunnalta. Esimerkiksi apuvälineitä voi vuokrata ja lainata, mutta haastateltavat eivät tienneet tarkalleen, mistä. Kodin parannuksiin ja erilaisiin automaattoratkaisuihin saattaisi saada avustusta, mutta tästäkään ei tiedetty riittävästi. Haastateltavat kaipasivat myös tietoa siitä, miten erilaisten palvelujen tai tilojen käyttöä voisi organisoida: esimerkiksi yhdessä talossa oli asukkaiden käytössä oleva uima-allas, ja siihen oli yritetty puuhata laitteistoa tai henkilöä, jonka avulla vaikeasti liikkuvat pääsisivät uimaan. Neuvontapalvelujen tarve korostui myös yhteisten tilojen käytössä: kaikki eivät tienneet tarkkaan esimerkiksi pesutuvan käytöstä tai taloissa tai niiden lähellä saatavilla olevista palveluista.

Neuvontapalvelujen tarvetta kuvastaa myös se, että monet keskusteluihin osallistuvista kaipasivat palveluja, joita on jo tarjolla heidän paikkakunnillaan. Esimerkiksi luotettavia, sertifioituja palveluntarjoajia välittää jo aiemmin raportissa mainittu Elias-nettitori. Ikääntyvien tietotekniikkakoulutusta vertaiskoulutuksena tarjoaa ikäihmisten tietotekniikkayhdistys Enter ry. Ilman tietoteknisiä valmiuksia ja Internetin käyttömahdollisuutta näistä sekä monista muista palveluista on vaikea saada tietoa. Myös tuotesuunnittelussa voitaisiin kiinnittää huomiota sähköisten palvelujen helppokäyttöisyyteen:

opettelun helppous tai vaikeus voi selittää sitä, miksi tietokoneen käyttöön epäilevästi suhtautuvatkin käyttivät mielellään esimerkiksi automaatiopalveluja.

Haastatellut senioritalojen asukkaat halusivat mieluiten henkilökohtaisia neuvontapalveluja, esimerkiksi henkilöitä, joita voisi kutsua yhteisiin tilaisuuksiin alustamaan. Tällaiset tilaisuudet voisivat myös toimia asukkaiden keskinäisen tiedonvaihdon foorumeina – esimerkiksi järjestämässämme ryhmähaastatteluissa tuli esille monia palveluja tai mahdollisuuksia, joista osa asukkaista ei tiennyt. Osa haastateltavista korosti myös neuvonnan kaksisuuntaisuutta – palvelujen tarjonnan tulisi perustua seniori-ikäisille tehtävään kyselyyn ja ihmisten itse kokemiin palvelutarpeisiin.

6.6 Yhteenveto innovaatioiden hyväksyttävyydestä

Varsinkin vanhimmat seniori-ikäiset suhtautuivat ensimmäisessä tapaustutkimuksessa (Ahlqvist ym. 2004) haastateltuja lapsiperheitä epäilevämmiin uusiin toimintatapoihin ja ratkaisuihin. Joukossa oli myös ihmisiä, jotka kamppailevat oman tai omaisen sairauden kanssa, ja siksi heidän kiinnostuksensa palveluihin liittyi hyvin konkreettiseen päivittäisestä elämästä selviämiseen. Muutto senioritaloon on itsessään suuri elämänmuutos, ja samaan elämänvaiheeseen voi liittyä muitakin suuria muutoksia, kuten omaisen kuolema, eläkkeelle jäänti tai muutto maalta kaupunkiin. Myös aikaisemmat kokemukset (esimerkiksi yhden talon asukkaiden pettymys luvattujen palvelujen puutteeseen) vaikuttavat luonnollisesti siihen, miten uusiin ideoihin suhtaudutaan.

Kaikkiin innovaatioryhmiin löytyi kuitenkin jonkin verran mielenkiintoa (taulukko 9). Näyttäisi siltä, että sellaiset innovaatiot ovat parhaiten hyväksyttäviä, jotka konkreettisesti parantavat ikääntyvien elämänlaatua. Seniori-ikäisille on myös hyvin tärkeää, että kiinnitetään huomiota palvelujen tarjonnan ja käytön edellytyksiin. Ikääntyvien seniorien osalta on tärkeää, että uusien asioiden omaksuminen on vaivatonta, ja että se ei edellytä liian suuria järjestelyponnisteluja. Esimerkiksi yhteistoiminnasta kerrotuissa esimerkeissä usein mainittiin, että käynnistynyt toiminta oli päättynyt vetäjän tai osallistujien voimien ehtymiseen. Esimerkiksi itse senioritaloissa tarjottavat palvelut edellyttävät riittävää asukasohjaa, jotta niiden tarjoaminen olisi kannattavaa – varsinkin, kun on lähdeittäviä siitä, että jokainen asukas ei kuitenkaan käytä palveluja. Palvelujen käytön on oltava helppoa ja ajallisesti joustavaa – sairastumiset ja muut menot voivat vaikeuttaa osallistumista. Palvelujen on oltava myös helposti omaksuttavia. Ikääntyvien asukkaiden kohdalla myös vastuu yhteisestä tiloista ja tavaroista edellyttää aktiivista tahoja. Uusien innovaatioiden käyttöönotossa myös tiedotus on hyvin tärkeää: monista aivan tavallisista, jo nykyisin tarjolla olevista palveluista ei tiedetty senioritaloissa, tai asukkaat eivät tieneet tarkalleen, miten edetä niiden hankkimiseksi.

TAULUKKO 9. Suhtautuminen ekotehokkaisiin palveluinnovaatioihin.

	Kiinnostus	Syitä mielenkiintoon tai sen puutteeseen	Sovelluksia	Edellytyksiä
Henkilökohtaiset palvelut	jonkin verran käyttöä ja paljon kiinnostusta	osa haluaa tehdä itse, mutta tarve lisääntyy myöhemmin ongelmana kodinhoitajien kiire ja tehtävien rajaaminen laatu ja hinta ongelmana luotettavuudesta ja joustavuudesta huonoja kokemuksia	ravintola tai ruokala samassa talossa tai lähellä, ruoan tilaaminen kotiin, kotipalvelu yksityinen tai kunnallinen kodinhoitaja, kotisairaanhoitaja ravintoloitsija tuottaa myös kotipalveluita naapuriapu, kimpapakyydit	palvelun laaja-alaisuus tärkeää saatavuus ja kannattavuus-ongelmat ratkaistava luotettavan, joustavan ja eettisen palvelun järjestäminen
Yhteiset tilat	kiinnostaa periaatteessa aikamonia	osalla oma sauna ja pesukone, osalla ei tilaa omassa asunnossa vähän harrastus- ja kokoontumistilojen tarve harrastustoiminnasta puuttuu puuhaihmissä	sauna, pesutupa, uima-allas, ravintola/ruokala, aulapalvelu, terveydenhoitotila, kerhohuone, kuntosali, paikka esim. kangaspuille ja nikkarointiin	käyttöön pitää opastaa, varaussysteemin pitää olla helppo ja joustava sopivat tilat tilojen käytön joustavuus aktiivinen taho
Sähköiset palvelut	suhtautuminen varauksellista, vain muutama käyttäjä	PC olisi "hyötykapistus" ei koettu tarpeelliseksi, epäilyjä omista kyvyistä	yhteinen työpiste	käytöltään riittävän yksinkertainen käytön opastus ja tuki
Älykoti	on kiinnostusta, joillakin myös kokemusta	etenkin turvalaitteisiin ja apuvälineisiin tarvetta ongelmana kalleus, kaikkia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia ei tunneta	kaikkialla toimiva turvaranneke, itsestään sammuvat sähkölaitteet oviautomaatio, kulunvalvonta	tiedotusta taloudellinen tuki huomioon jo suunnittelu- ja rakennusvaiheessa
Tavaroiden yhteiskäyttö ja vuokraus	jonkin verran kiinnostusta, myös vastustusta	mahdollisuus päästä omista tavaroista eroon, tilanpuute omassa asunnossa omista tavaroista halutaan pitää kiinni yhteisistä ei kukaan pidä huolta, vuokraus ja lainaus monimutkaisia	yhteinen kirjasto, PC, pesukone, kuivauskaappi, kuntopyörä, soutu-laite, kävelysauvat, työvälineet, nostolaite uima-altaalle pyörätuoli, rollaattori, kuntopyörä terveyskeskuksesta	riittävästi sopivia tiloja ja laitteiden käytön opastus ja kunnossapito tiedotusta vuokrauspalveluista
Neuvontapalvelut	paljon kiinnostusta	sosiaalivirasto ei oma-aloitteisesti kerro palveluista paljon palveluita ja apuvälineitä tarjolla, mutta niistä ei saa tietoa	kyselyt, jonka perusteella palveluja tuotettaisiin yhteiskäyntejä samaan taloon	yhteiskunnan organisoimat ja koordinoimat neuvontapalvelut

7 TULEVAISUUDEN SENIORIASUMINEN?

Edellä on kuvattu senioriasumisen nykymuotoja sekä nykyisten senioritalojen asukkaiden suhtautumista ehdottamiimme ekotehokkaisiin innovaatioihin. Tässä luvussa luodaan vielä katsaus yhteen mahdolliseen tulevaisuuteen kuvaamalla Aktiiviset Seniorit ry:n suunnittelemaa uudenlaista senioritaloa, joka valmistuu Helsingin Arabianrantaan keväällä 2006. Kuvauksemme perustuu yhdistyksen julkaisemaan materiaaliin (Aktiiviset seniorit 2005a ja 2005b), suunnitteludokumentteihin sekä yhdeksän tulevan asukkaan haastatteluihin (kaksi ryhmähaastattelua ja yhden pariskunnan haastattelu). Monet haastatelluista ovat asukasyhdistyksen aivan aktiivisimpia jäseniä, mutta mukana oli myös kaksi tulevaa asukasta, jotka olivat vastikään tulleet mukaan.

Loppukiri-nimiseen senioritaloon tulee yhteensä 58 asuntoa ja noin 330 m² yhteistiloja ja se on suunniteltu esteettömäksi ja ikääntymisen tuomat vaatimukset täyttäväksi. Asunnot ovat 36–85,5 m²:n kokoisia omistusasuntoja. Asuntojen perusvarustukseen kuuluu keittiö tai keittokomero, kylpyhuone ja parveke, mutta ei huoneistokohtaista saunaa. Taloon tulee asukkaiden yhteiskäyttöön keittiö ja ruokasali, kirjasto-olohuone, talopesula, saunatilat takahuoneineen sekä liikuntasali. Yhteistiloissa on lisäksi kaksi monikäyttöhuonetta, jotka voivat palvella hoitotiloina, omaisten ja muiden vieraiden yöpymistiloina tai toimistotilana. (Aktiiviset seniorit 2005a; 2005b). Rakennus on Arabianrannan laajakaistaverkon piirissä ja Loppukiri-talo on mukana Taideteollisen korkeakoulun Medialaboratorion projektissa, jossa kehitetään muun muassa uudenlaisia matkapuhelinpalveluja. Myös paikallis-TV-palvelun kehittämisestä on puhuttu. Talolle tulee omat verkkosivut sähköisine ilmoitustauluineen, mikä helpottaa yhteiskäytössä olevien tilojen varaamista, yhteistoiminnan organisointia sekä yleistä yhteydenpitoa asukkaiden kesken.

Talon suunnitelmissa on mukana runsaasti tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavia ekotehokkuutta edistäviä innovaatioita. Yhteistiloja on todella runsaasti ja niihin on suunniteltu paljon yhteistä toimintaa. Asukkaiden tarkoituksena on yhteistoiminnallisesti huolehtia arkipäivisin tarjottavan yhteisen aterian valmistuksesta, tilojen sisustuksesta, kunnossapidosta ja siivouksesta sekä talon ja sen yhteisten tilojen ja toimintojen hallinnosta. Lisäksi tarkoituksena on, että asukkaat vuorotellen päivystävät toimistossa huolehtien turvallisuudesta ja juoksevista asioista. Yhteisöllisyys ja yhteiset tilat mahdollistavat myös monenlaisten tavaroiden yhteiskäytön: tarkoituksena on varustaa yhteinen kirjasto sekä talon sisäinen lainausjärjestelmä asukkaiden omille kirjoille. Yhteisiin tiloihin on tarkoitus myös hankkia yhteiskäyttöinen tietokone. Asukkailla on jo yhteinen kasvimaatulevan talon lähellä. Talon tulevat asukkaat suhtautuivat myös myönteisesti ajatukseen harvemmin tarvittavien laitteiden, kuten sähkötyökalujen, yhteiskäyttöön. Moni haastateltavista myös arveli, että yhteiset tilat ja tavarat sekä yhteistoiminta vähentävät yksittäisten asukkaiden tarvitsemaa tavaramäärää.

Loppukiri-talon suunnitelmat poikkeavat nykyisestä senioriasumisesta ja monista suunnitelmistakin siinä, että asukkaiden omaa aktiivisuutta painotetaan hyvin voimakkaasti. Tulevilta asukkailta edellytetään sitoutumista yhteistoimintaan, ja heidän odotetaan käyvän järjestön organisoima yhteisöllisen asumisen valmiuksia kehittävä kurssi. Haastattelussa kävi ilmi, että omatoimisuuden painottamiselle on useita syitä. Yksi tärkeä syy on kunnon, virkeyden ja taitojen ylläpitäminen – tulevat asukkaat haluavat huolehtia itsestään ja toisistaan niin pitkään kuin mahdollista. Arkisista asioista yhdessä huolehtimisen uskotaan myös vahvistavan yhteisöllisyyttä. Omatoimisuus liittyy myös itsemääräämisoikeuden tarpeeseen: jotkut haastatellut korostivat, että he eivät halua olla ulkoa tuotettujen palvelujen ”kohteita”. Useat myös toivat esiin, että täysin uudenlaisen asumisratkaisun kehittäminen on jännittävä seikkailu ja haaste. Järjestön tiedotteessa todetaankin Loppukirin olevan ”suurten ikäluokkien vastaus ja voimannäyte seniori-ikänsuomiseen ja elämänmuotoon” (Aktiiviset seniorit 2005b).

Loppukirin tapainen yhteisöllinen ja omatoiminen senioritalo on ainutlaatuinen Suomessa. Sen suunnittelu on edellyttänyt tulevilta asukkailta ja järjestöaktiiveilta runsaasti aikaa, voimia ja monenlaista osaamista. Loppukirin asukkaat myös poikkeavat edellä kuvatuista nykyisten, ”tavallisten” senioritalojen asukkaista siinä, että he ovat näitä huomattavasti nuorempia – ikäero voi joissakin tapauksissa olla peräti 50 vuotta. He ovat hyvin aktiivisessa iässä, ja monilla on todella monipuolista yhteistoiminnan organisoinnin, tiedotuksen, suunnittelun ja tietotekniikan osaamista. Aktiiviset seniorit ovat siis erinomaisessa asemassa toimiakseen edelläkävijöinä ja uuden asumistavan kokeilijoina.

Mallia tuskin voi sellaisenaan kopioida, eikä sitä esitellä tässä tulevaisuuden senioriasumisen pääsuuntauksena. Yhteistiloja ja yhteisiä ratkaisuja suunniteltaessa Aktiivisten senioreiden pilotti tuottaa kuitenkin kokemuksia erilaisista osaratkaisuksista, joista voidaan hyötyä laajemminkin. Kun uudet sukupolvet kiinnostuvat senioriasumisesta, on odotettavissa, että asumismuoto muuttuu entistä monimuotoisemmaksi. Yhdessä aiemmin kuvattujen seniortaloesimerkkien kanssa Loppukirin esimerkki osoittaa, että itsenäisyyttä, yhdessä tekemistä, sähköisten palvelujen hyödyntämistä ja ulkopuolisten palvelujen käyttöä voidaan tulevaisuudessa yhdistellä monin eri tavoin.

8 YHTEENVETO JA SKENAARIOIDEN HAHMOTTELUA – SENIORITALOSSA ASUMINEN EKOTEHOKKUUDEN KANNALTA

Tässä tutkimuksessa haastatellut seniorit edustavat eri sukupolvia kuin seuraavien vuosikymmenien niin sanotun kolmannen iän seniorit, jota ovat jo nuoruudestaan asti sosiaalistuneet runsaan kulutuksen yhteiskuntaan. Antti Karisto rinnastaa kolmannen iän nuoruuteen. Nuorisokulttuuri syntyi 1960-luvulla silloin, kun seuraavan vuosikymmenen seniorit olivat nuoria. ”Nuoruuden pidentyminen synnytti 1960-luvulta lähtien kokonaisen nuorisokulttuurin, joka on vaikuttanut valtavasti koko yhteiskuntaan, elämäntapaihanteisiin, kulutustottumuksiin, vapaa-ajan teollisuuteen ja koko talouteen. Jotain samantapaista tapahtuu nyt kolmannen iän suhteen. Kulutuksen ja vapaa-ajan maisema muuttuu.” (Karisto 2002, 140.)

Raportin luvussa 7 kuvatut Aktiivisten senioreiden suunnitelmat antavat viitteitä tulevaisuuden mahdollisuuksista. Senioritaloihin tulevaisuudessa muuttavat ovat todennäköisesti hyväkuntoisempia, korkeammin koulutettuja ja enemmän tietotekniikkaan suuntautuneita kuin nykyisten senioritalojen asukkaat. Kaikki tulevat senioritalot eivät varmastikaan ole yhtä voimakkaasti omatoimisuuteen perustuvia kuin Loppukiri-talon suunnitelmat. Todennäköisesti osa tulee tukeutumaan Loppukiri-taloa enemmän ulkopuolisiin palveluihin asukkaiden jakaessa aikaansa esimerkiksi senioritalon, vapaa-ajan asunnon ja matkailun kesken. Nuorempien senioreiden kiinnostus uusiin, yhteistoiminnallisiin ratkaisuihin näkyy kuitenkin molemmissa aineistoissa.

Senioritalo on jo sinällään ekotehokas palveluinnovaatio. Ekotehokkuutta edistävät seuraavat tekijät:

1. **Pienentynyt asuinpinta-ala:** Tutkimuksessa mukana olleiden senioritalossa asuvien aikaisempien asuntojen keskineliömäärä oli ollut 68 m², kun se uusissa senioritalon asunnoissa oli keskimäärin 54 m². Monessa tapauksessa senioriasuminen edistää myös muuttoa aiempaa energiatehokkaampaan asumismuotoon (esimerkiksi omakotitalosta kerrostaloon).
2. **Vähäisempi kestotavaroiden määrä:** Senioritalossa asuvilla oli vähemmän tavaroita kuin muilla samanikäisillä. Osin syynä ovat pienemmät asunnot, mutta yhteisesti käytettävät tavarat ja palvelut (mm. pesutupa, sauna, ruokala) myös helpottavat arkielämän sujumista vähäisemminkin varustein.
3. **Vähäisempi liikkuminen:** Osin kyselyyn vastanneiden liikkumisen väheneminen johtui ikääntymisestä, mutta osin varmasti myös lähistön hyvästä palvelutarjonnasta ja tiiviistä asutusrakenteesta.

Ekotehokkuus ei kuitenkaan ole ensisijainen syy senioritalojen kehittämiseksi tai niihin muuttamiselle. Tämä on kuitenkin pelkästään positiivinen asia – ei ole kovinkaan todennäköistä, että kovinkaan moni tekisi näin suuria elämän ratkaisuja pelkästään edistääkseen ekotehokkuutta. Senioritalot parantavat kuitenkin asukkaidensa elämän laatua ja arkielämän sujumista monin tavoin. Palvelu- ja varustetasosta riippumatta kaikissa tässä tutkituissa senioritaloissa oli paljon yksittäisten asukkaiden välistä epävirallista yhteistoimintaa ja huolenpitoa. Asumisen helppous, palvelujen läheisyys ja naapuriapu olivat asukkaille tärkeimmät senioriasumisen myönteiset piirteet.

Senioritalo-konseptia tulisi kuitenkin kehittää sekä ekotehokkuuden että asukaslähtöisyyden osalta. Rakennuksissa ja asunnoissa tulisi ottaa jonkin verran enemmän huomioon ikääntyvien ihmisten tarpeet ja muuttuva toimintakyky. Pienentynyttä asuinpinta-alaa tulisi täydentää ainakin jossain määrin yhteisillä tiloilla ja yhteisillä latteilla. Näiden käyttöön tulisi olla myös riittävää opastusta ja apua, ja joustavia käytön järjestelyjä tulisi kehittää.

Yhteisten tilojen kehittämistarpeet liittyvät ennen kaikkea tilojen hallintamuotoon, hoitoon ja monikäyttöisyyteen. Jotta tilankäyttö olisi tehokasta, tilojen pitäisi olla joustavasti asukkaiden sekä julkisten ja yksityisten palveluntarjoajien käytössä. Tilojen käytön joustavuutta tulisi lisätä suunnittelu-, mutta myös hallinnollisin järjestelyin (mm. kunnan ja senioritalojen tilojen monikäyttö). Tässä tutkituissa senioritaloissa oli myös puutetta vapaasti ja joustavasti käytettävästä yhteisestä oleskelu- tai seurustelutilasta. Kun tilojen käyttö vaatii tapahtumien organisointia ja erityisiä puuhaihmisiä, siitä voi tulla liian vaivalloista.

Henkilökohtaiset palvelut olivat senioritalossa asuvien ikäihmisten laajimmin hyväksymä ja toivoma palvelutyyppi. Näissä palveluissa on selvästi runsaasti tyydyttämätöntä kysyntää (vrt. Varjonen ym. 2005; Halme ja Anttonen 2004). Palvelujen hinta, luotettavuus, organisointi ja kannattavuus ovat tässä keskeisiä kysymyksiä. Viime vuosina on syntynyt erilaisia palveluja välittäviä organisaatioita (mm. Elias-nettitori, jonka sertifioiduilla palveluntarjoajilla on myös perustiedot ekotehokkuudesta). Myös palvelujen verovähennyskelpoisuutta on kehitetty. Näiden myönteisten kehitysten vauhdissa pitäminen ja niistä tiedottaminen mahdollisimman laajasti ovatkin tärkeimmät henkilökohtaisten palvelujen kehittämistarpeet. Henkilökohtaiset palvelut voisivat myös tarjota lähtökohdan kustannustehokkaiden vuokraus- ja yhteiskäyttöpalvelujen kehittämiseksi.

Seniори-ikäiset suhtautuivat **tavaroiden yhteiskäyttöön ja vuokraamiseen** nuoria epäilevämmiin. Eniten kiinnostusta herättivät kuntoilu- ja urheiluvälineiden vuokraus ja yhteiskäyttö tai sijoittaminen yhteisiin tiloihin. Epäilevyys liittyy osittain toimivien konseptien puutteeseen. Perinteiset, julkiset yhteiskäyttöpalvelut kuten kirjastot tai apuvälineiden lainaus olivat suosittuja, samoin epävirallinen naapuriapu. Yhteiskäyttöä edistäviä palveluja saattaisi olla mahdollista kehittää edelleen yhdistämällä joustavasti kunnallisia, kaupallisia ja asukkaiden omatoimisia palveluja (esimerkiksi kunta maksaa osan, kaupallinen palveluntarjoaja tuottaa ja asukkaat tarjoavat tilat).

Haastattelemistamme seniори-ikäisistä monet suhtautuivat **sähköisiin palveluihin** epäillen. Tässä on ilmeisesti jyrkkä ero nykyisen ja tulevan seniorisukupolven välillä (Nurmela ja Ylitalo 2003) – mikä näkyy myös vertaillaessa ”tavallisissa” senioritaloissa asuvia Aktiivisten senioreiden suunnitelmiin ja toiveisiin. Koska Internet on nykyisen monen palvelun tärkein tiedotuskanava (ja tulevaisuudessa myös käyttökanava), saattaisi olla paikallaan varmistaa, että ainakin Internetin käyttötaidot ja mahdollisuudet (edellyttämättä tietokoneen hankintaa ja käyttötaitoa) tarjottaisiin seniори-ikäisille (vrt. Tuorila 2003). Seniори-ikäiset olivat kiinnostuneita myös edullisista turva- ja taloautomaatiopalveluista. Tämä viittaa siihen, että erilaiset automaattiset energiansäästöratkaisut voisivat olla suosittuja. Turva- ja automaatiopalvelujen suosio myös osoittaa, että ikääntyneemmätkään eivät välttämättä ole teknologiavastaisia. Helppokäyttöistä teknologiaa käytettäisiin varmaan mielellään, joten tuotesuunnittelussa pitäisi jatkossa kehittää esimerkiksi Internetin käyttöliittymiä, joiden käyttö ei edellytä tietokoneen käyttötaitoa.

KulMaKunta-hankkeen kokonaistavoitteen näkökulmasta senioritalot ovat kiinnostava tulevaisuuden suuntaus, jolla voi olla merkittävä vaikutus asumiseen, liikkumiseen ja kulutukseen vuoteen 2030 mennessä. Tästä syystä voidaan luonnostella jatkotyötä varten seuraavat skenaariot:

(1) Nykymeno jatkuu

Tässä skenaariossa senioritalossa asuvien kotitalouksien määrä kasvaa ikäluokan kasvun myötä, mutta senioritaloille ei löydy uusia kohderyhmiä. Senioritaloihin muuttavat ensisijaisesti yli 65–84-vuotiaat ja erityisesti sellaiset, joiden liikkumista ja kulutusta jo rajoittavat ikääntymisen mukanaan tuomat sairaudet.

Tulevaisuuden senioritalot ovat nykyisen kaltaisia, joskin suunnittelultaan ja tietotekniseltä varustukseltaan varmastikin nykyistä jonkin verran parempia. Nykyinenkin kehityssuunta tulee pienentämään ikäryhmien kotitalouksien asuinpinta-alaa ja sen kautta myös asumisenergian kulutusta. Yhteiskäyttöön tulee lähinnä ”perinteisiä” kerrostaloratkaisuja, kuten talopesulat ja talon yhteiset saunat sekä erikseen varattavat kerho- huoneet. Palvelujen osuus kulutuksesta kuitenkin kasvaa ikäryhmän kasvaessa ja siirtyessä lähemmäksi asutuskeskusten palvelutarjontaa sekä palvelutarjonnan kehityessä.

(2) Tehostettu senioriasuminen

Tehostetussa senioriasumisessa senioriasuminen pystyy houkuttelemaan uusia asukasryhmiä. Se ei ole enää vaihtoehto ikääntyvien palvelutalolle, vaan houkuttelee myös entistä terveempiä, varakkaampia ja enemmän autolla liikkuvia ”kolmannen iän” ihmisiä. Tämä ryhmä myös liikkuu ja kuluttaa enemmän kuin vanhemmat seniorit ja heidän nykyisen asuntonsa asuinpinta-ala on huomattavasti suurempi kuin vanhemmilla senioreilla, joten senioriasumisella on ”nykymeno”-skenaariota suurempi vaikutus kulutukseen ja sen ekotehokkuuteen. On myös mahdollista, että senioritalo-konsepti voisi sopia muillekin yksinasuville ja pienperheille (vrt. Bode ym. 2000) tarjoamalla edullisen, yhteisöllisen ja palveluja lähellä olevan asumismuodon.

Senioritalojen houkuttelevuutta voitaisiin lisätä monin tavoin. Tehokkaalla suunnittelulla ja toimivilla yhteistiloilla voidaan pitää asuntojen pinta-ala pienenä. Yhteisten tilojen pitäisi olla nykyistä paremmin varustetut ja joustavammin käytettävät – mihin taas esimerkiksi voidaan vaikuttaa myös tietoteknisin ratkaisuin (ks. esim. Asumisen arki 2001). Näin voidaan myös edistää esimerkiksi harrastusvälineiden ja joidenkin kodinkoneiden yhteiskäyttöä (harrastusvälineet ja -tilat, talopesula, askartelu ja kodin kunnostusvälineet). Myös palvelujen käyttöä ja niiden ekotehokkuutta voidaan edistää tarjoamalla palveluja asuintalossa tai sen välittömässä läheisyydessä (vrt. Halme ja Anttonen 2004). Etäisyyksien lyheneminen voi myös vähentää henkilöautolla liikkumista.

LÄHTEET

- Ahlqvist, K, Heiskanen, E; Huovinen, E & Maljonen, E(2004) Tulevaisuuden kuluttajien elämäntavat ja ekotehokkaiden innovaatioiden hyväksyttävyyys. Case: kaupungista pois muuttaneet lapsiperheet. Kuluttajatutkimuskeskus: Työselosteita ja esitelmiä 85:2004.[URL: http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/docs/85_2004_tyoseloste_kulmakunta.pdf]
- Aktiiviset seniorit (2005a). Senioritalo Loppukiri – suomalaisen yhteisöasumisen pilotti. Tiedote 1/2005.
- Aktiiviset seniorit (2005b). Loppukiri -taloa rakennetaan ja asuntokauppoja tehdään! Tiedote 02.02. 2005.
- Asumisen arki (2001). Asumisen arki ja unelmat. Loppuraportti. [URL: <http://fmh.uiah.fi/projects/asumisen/raportti/indexi.html>]
- Bode, M., Pfeiffer, C. & Schrader, U. (2000). Strategies Towards the Sustainable Household in Germany: Findings of an EU Research Project on Clothing Care and Shelter. Hannover: Universität Hannover, Lehr- und Forschungsbericht Nr. 46. [URL: http://www.econbiz.de/archiv/h/uh/markt/german_household.pdf]
- Eläkeikäisten elinolot Helsingissä (2004) Helsingin kaupungin tietokeskus – Tilastoja 2004:21. Helsinki.
- Halme, M. & Anttonen, M. (2004). Sustainable Homeservices Report for Finland. Sustainable Homeservices country reports. [URL: <http://www.sustainable-homeservices.com/pdfs-downloads/countryreports-2004/CRHS-finnland.pdf>]
- Halme, M., Jasch, C. & Scharp, M. (2003). Sustainable Homeservices? Which services enhance ecological, social and economic sustainability of households? HomeServices -hankkeen raportteja. [URL: <http://www.sustainable-homeservices.com>]
- Hanifi, R (2005): Ikääntyneiden osallistuva vapaa-aika. Teoksessa Mirja Liikkanen & Riitta Hanifi & Ulla Hannula (toim.): Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Tilastokeskus. Helsinki.
- Härkki, T & Raijas, A (2000) Vapaa-ajan palveluista arjen palveluihin. Kotityöpalvelun vuosituhat – näkökulmia kehittämiseen. Helsingin yliopisto, Taloustieteen laitos. Selvityksiä nro 9. Kuluttajaekonomia. Helsinki.
- Karisto, A(2002) Kolmannen iän käsitteestä ja sen käytöstä. Gerontologia 2/2002.
- Krueger, R A.(1994) Focus Groups. A. Practical Guide for Applied Research. 2nd edition. Sage, Thousand Oaks, CA.
- Nurmela, J., M. Ylitalo (2003). Tietoyhteiskunnan kehkeytyminen. Suomalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksien ja -asenteiden muutokset 1996–2002. Helsinki: Tilastokeskus, katsauksia 2003/3.
- Olsbo-Rusanen, L & Väänänen-Sainio, R(2003) Ikäihmisten asuminen ja palvelut paremmiksi. Selvitys ikääntyvien kotona asumisen kehittämiseen liittyvistä toimenpiteistä. Helsinki, Ympäristöministeriö: Suomen ympäristö 646.
- Perrels, A, Ahlqvist, K, Heiskanen, E & Lahti, P (2004) Kestävän kulutuksen potentiaalia etsimässä – esitutkimus. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Keskustelualoitteita 323.
- Plepys, A. & Mont, O. (2004). Towards sustainable consumption practices: Learning from community based services for households. The Society for Non-Traditional Technologv. 3rd Symposium on Sustainable Consumption. [URL: http://unit.aist.go.jp/lca-center/lca-activity/symposium/04_sympto/041021_paper/session5/plepys_paper.pdf] viitattu 28.2.2005.
- Puchta, C & Potter, J (2004): Focus Group Practice. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Stakes (2002): Sosiaalihuollon laitoshoido ja asumispalvelut 2000. Tiedonantajapalaute 14/2002.

- STM (2001): Sosiaali- ja terveystalouden strategiat 2010 – kohti sosiaalisesti kestäväää ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa. [URL: <http://pre2001103.stm.fi/suomi/tao/julkaisut/strategia/strategiat2010/strategia2010.pdf>.]
- Tilastokeskus (2004) StatFin -tilastopalvelu. [URL: <http://statfin.stat.fi/StatWeb/start.asp?LA=fi&lp=home>]
- Tuorila, H. (2004). Yli 50-vuotiaat Internet-palvelujen käyttäjinä. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, Julkaisuja 2/2004.
- Valokivi, H (2004) Vaativista kansalaisista alamaisiin – Ikääntyneet kommentoivat palvelukokemuksiaan. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2004 (41): 214–227.
- Varjonen, J., Aalto, K. & Leskinen, J. (2005). Perheiden tarvitsemat kotitalouspalvelut ja niiden tuottaminen. Helsinki: Sitra xx. (*painossa*).
- Väyrynen, E. (2003) Väestön ikääntyminen – haaste ja mahdollisuus teknologian ennakoinnille ja innovaatioille – VIHMA. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja, 17/2003. Teknologiaosasto, KTM.

Senioritaloasuminen: Haastattelurunko

KAHVIA, NIMIKYLTTIEN JAKAMINEN

- **Esittäytyminen ja hankkeesta kertominen ja kysymyslomakkeen esittelyminen**
- **Tulemme keskustelemaan mm. seuraavista teemoista:**
  - Asumisurastanne
  - Palveluiden toimivuudesta ja palvelutarpeesta alueellanne (mitä palveluja on talossa, mitä muualla/lähellä, miten tyytyväisiä olette palveluihin)
  - Kulutukseen liittyvistä innovaatioista
  - Yhteistoiminnasta naapurien kesken
- **Tarkoituksena on kerätä mielipiteitänne ja kokemuksianne, ei niinkään päästä yhteisymmärrykseen. Kaikki kokemukset ja näkemykset ovat tärkeitä, kysymyksiin ei ole olemassa oikeaa tai väärää vastausta. Omia käsityksiä on tarkoitus kertoa vapaasti ja pyrkiä täydentämään toisten vastauksia.**
- **Toinen meistä toimii keskustelun ohjaajana ja toinen tekee muistiinpanoja keskustelusta, jotta saisimme kaiken varmasti muistiin.**
- **Keskustelut nauhoitetaan, koska se helpottaa aineiston analysointia.**
- **Haastattelut kirjataan muistiin niin, ettei vastaajan henkilöllisyys tule esille. Sopiihan tämä teille?**
- Ovathan käynnykkänne suljetut?
- Toivottaisiin ettei kovin paljoa puhuttaisi päällekkäin.
- Onko kysyttävää?

A) ASUMISURA

Esittäytymiskierros, etunimi sanotaan.

K: Kuinka kauan olette asuneet täällä _____?

K: Minkälaista täällä _____ on asua, hyviä ja huonoja puolia?

U: Tuleeko muita hyviä/huonoja puolia mieleen?

U: Mitä odotuksia muuttamiseen liittyi? Ovatko odotukset toteutuneet?

B) TILAT JA PALVELUT

K: Onko tässä talossa yhteisiä tiloja ja palveluita? Millaisia? Oletteko tyytyväisiä palveluihin talossa?

U: Mistä syystä palveluita/tiloja ei ole? Mitä palveluita piti tulla?

U: Oletteko tyytyväisiä yhteisiin tiloihin? Mitä pitäisi olla enemmän?

K: Onko asumistaso muuttunut entiseen verrattuna? Mikä on paremmin, mikä huonommin?

K: Oletteko tyytyväisiä palveluihin asuinpaikkanne lähellä?

(U: Miksi olette/ette ole?)

U: Minkälaisia palveluita toivoisitte lisää?

K: Millaisia palveluita kuvittelisitte tulevaisuudessa tarvittavan?

C) ASUKKAIDEN VÄLINEN YHTEISTOIMINTA

K: Minkälaista asukkaiden välistä yhteistoimintaa täällä on ollut?

(Tarkennus: yhteistoiminnalla tarkoitetaan esim. yhteisiä vapaa-ajan harrastuksia, naapuriapua, talkoita, siivousta tai ruoan valmistusta.)

U: Minkälaista yhteistoimintaa toivoisitte lisää?

K: Olisiko mahdollista, että talossanne olisi muutakin yhteistoimintaa?

U: Mitä ja millä edellytyksillä?

D) VAPAAEHTOISTOIMINTA

K: Oletteko osallistuneet vapaaehtoistoimintaan tekijänä? / Oletteko itse käyttäneet vapaaehtoistoiminnan palveluja?

U: Millaisia palveluja olette käyttäneet? Millaisissa palveluissa toimineet?

U: Mitä esteitä vapaaehtoistoiminnan käytöllä on/on ollut?

E) INNOVAATIOT (TEEMAKORTIT)

K: Mitä mieltä olette korteilla esitetyistä toimintatavoista tai palveluista?

U: Mitä mieltä olette niistä oman talonne tai asuinalueenne osalta?

U: Jos ajattelette näitä toimintatapoja ja palveluita oman arkenne kannalta, mitä mahdollisuuksia niiden toteutumiselle olisi?

U: Entä esteitä?

E1: Tietoliikenneyhteydet: Verkkokauppa- ja asiointi (pankkipalvelut, ruokatilaukset, kunnalliset palvelut)

- Onko mahdollisuutta käyttää sähköisiä palveluita? (esim. hoitaa pankki-asioita tietokoneella)

(- Kuinka paljon olisitte valmis maksamaan näistä palveluista? Olisiko kustannuksilla paljon merkitystä? Mitä esteitä palveluiden käytölle on?)

E2: Älykoti, tieto- ja viestintäteknologiset palvelut talossanne/kotonanne?

- kiinteistöautomaatiikka? automaatiolaitteet? esim. ilmastointi, lämmitys, ulko-ovien lukitus, murto- ja palohälyttimet, valaistus, pesukone, saunan kiuas (ohjaus tietokoneella, päätelaitteella, tai kännykällä), turvapuhelin, turvaranneke

- Sähköposti, webcam, yhteistilojen varaus sähköisesti?

- mitä haluaisitte? mitä esteitä?

E3: Asuinalueen yhteiset tilat, palvelualue tai -kortteli

- sauna, harrastetilat, oleskelu, liikunta, uimahalli?

- Onko asuinpinta-ala nyt pienempi kun käytössä on yhteisiä tiloja? Voisiko asuinpinta-ala olla pienempi, jos käytössä olisi yhteisiä tiloja ja palveluja? Onko asuinpinta-ala vähentynyt, kun muutitte tänne? Mistä syystä?

- Mitä palveluja pitäisi olla lähellä? Mitä voisi olla kauempana?

E4: Ateriapalvelut, ruokala/ravintolapalvelu

- Ruoan kotiinkuljetus? Ostosten kotiinkuljetus?

E5: Kodinhoito- ja hoivapalvelu, siivouspalvelu

- Onko tarvetta? Kustannuskysymys? Hinta ratkaiseva tekijä?

- Onko talolla yhteinen vai tilaako jokainen erikseen?

E6: Kuljetuspalvelut, liikkumispalvelut, kotiinkuljetuspalvelut?

- Mihin tarvittaisiin/voisi tarvita?

- Mihin käytetään/käytettäisiin? Taksi, julkinen liikenne, muu?

E7: Tavaroiden yhteiskäyttö

- esim. ompelukone/kangaspuut, tietokone, kirjat, lehdet, polkupyörä yms.?

- onko pesukone talon yhteinen, onko jokaisella oma?

E8: Tavaroiden vuokraus tai lainaus (auto, harrastusvälineet ym.)

- Jos tavaroiden yhteiskäyttö tai vuokraus toimisi paremmin, luuletko, että ihmisillä olisi vähemmän tavaroita? Hintakysymykset?

E9: Vapaa-ajan asunnon vuokraaminen

- Oman vapaa-ajan asunnon hankkimisen sijaan?

E10: Neuvontapalvelut

- Esim. Helsingin seniori-info? Millaista neuvontaa?

E11: Virkistys- tai harrastepalvelut?**E13: Talonmies- ja isännöintipalvelut**

- Miten toimii? Mitä palveluita tarjoavat?

E12: Muu, mikä? (tyhjä kortti)

KAIKKIEN INNOVAATIOIDEN OSALTA: Jos on jo kokeiltu jotain innovaatioista, miksi jokin toimintatapa ei ole jäänyt pysyväksi? Miksi ei ole yleistynyt? – Millä edellytyksillä voisi yleistyä?

F) TYYTYVÄISYYS NYKYISEEN ELÄMÄÄN JA ASUMISEEN (jos aikaa)

K: Tarkastellaan seuraavaksi tyytyväisyyttä elämäänne tällä hetkellä. Miten tyytyväisiä olette elämäänne tällä hetkellä?

U: Mikä tekee mielestänne elämästä mielekkään?

YHTEENVETO (Jos ehditään)

Onko vielä jotain, mitä haluaisitte sanoa? Unohdimmeko jotakin?

Kyselylomakkeen jakaminen, henkilötietolomakkeen kerääminen

LOPETUS

Kiitos kaikille osallistumisesta!

Senioritaloasuminen

Kyselylomake

Palauttakaa vastauslomake oheisessa kirjekuoressa 10.11.2004 mennessä Tilastokeskukseen. Postimaksu on maksettu.

1. Kuinka monta henkilöä kotitaloudessanne asuu yhteensä? _____ henkilöä

2. Minkä ikäisiä kotitaloutenne jäsenet ovat? _____ vuotta

_____ vuotta

3. Jos teillä on koti- tai lemmikkieläimiä, merkitse mitä ja kuinka monta _____

_____

_____

Asuminen

4. Mikä on asuntonne pinta-ala yhteensä? _____ m²

5. Mikä on talonne rakennusvuosi? _____

6. Onko teillä oma sauna vai talonyhtiön yhteinen sauna? (ympyröikää oikea vaihtoehto)

oma..... 1

talonyhtiön sauna..... 2

ei ole lainkaan saunaa..... 3

7. Minä vuonna muutitte nykyiseen asuintaloonne? _____

8. Millaisesta talosta muutitte? (ympyröikää oikea vaihtoehto ja merkitkää entisen asunnon pinta-ala)

omakotitalo..... 1 _____ m²

paritalo..... 2 _____ m²

rivitalo..... 3 _____ m²

kerrostalo..... 4 _____ m²

Kestotavarat

9. Mitä seuraavista kestopavaroista ja varusteista teillä on käytössänne asunnossa, vapaa-ajan asunnossa tai muualla? Ympyröikää kunkin hyödykkeen kohdalla sopiva vaihtoehto ja merkitkää hyödykkeiden lukumäärä.

	Ei ole	On	Lukumäärä
Jääkaappi, jääviileäkaappi tai kotikylmiö?	1	2	_____ kpl
Pakastin	1	2	_____ kpl
Mikroaaltouuni.....	1	2	_____ kpl
Astianpesukone.....	1	2	_____ kpl
Pyykinpesukone	1	2	_____ kpl
Televisio.....	1	2	_____ kpl
Digitelevisio tai erillinen digisovitin (digiboksi).....	1	2	_____ kpl
Tietokone	1	2	_____ kpl
Internet-yhteys.....	1	2	_____ kpl
Automaattista/kauko-ohjattavaa kodintekniikkaa (esim. hella, lämmitys, silitysrauta, kodin turvajärjestelyjä), mitä? _____	1	2	_____ kpl
_____	1	2	_____ kpl
Muita laitteita ja välineitä, mitä? _____	1	2	_____ kpl
_____	1	2	_____ kpl

10. Mikä on asuntonne vuosittainen sähkölasku?

_____ €/vuosi

Ateriointi, yhteiset tilat ja palvelut

11. Ottakaa kantaa seuraavin väittämiin:

Rengastakaa yksi vaihtoehto kultakin riviltä.

	Joka päivä	1–3 kertaa viikossa	Kerran viikossa	1–3 kertaa kuukaudessa	Ei koskaan
Syön/syömme itse perusraaka-aineista valmistetun ruoan kotona.....	1	2	3	4	5
Syön/syömme kaupasta ostettua valmisruokaa kotona.....	1	2	3	4	5
Käytän/käytämme ruoka- tai muiden ostosten kotiinkuljetusta.....	1	2	3	4	5
Tilaan/tilaamme ateriat kotiin.....	1	2	3	4	5
Kotipalvelu käy tekemässä ruoan kotonani.....	1	2	3	4	5
Syön/syömme talon yhteydessä olevassa/läheisessä ruokalassa.....	1	2	3	4	5

12. Kuinka pitkä matka yhteen suuntaan on kotoanne lähimpään päivittäistavarakauppaan?

_____ km _____ m

13. Kuinka pitkä matka yhteen suuntaan on kotoanne siihen päivittäistavarakauppaan, jota useimmin käytätte?

_____ km _____ m

14. Onko asuintalossanne tai sen yhteydessä seuraavia yhteisiä tiloja tai palveluita: (*rengastakaa sopiva vaihtoehto*)

	Kyllä	Ei
Ruokala/ruokaravintola?.....	1	2
Kerhohuone.....	1	2
Harrastetilat.....	1	2
Pesutupa.....	1	2
Muuta, mitä?_____	1	2
_____	1	2
_____	1	2

15. Miten tyytyväinen olette asuintalonne tai talon yhteydessä oleviin tiloihin tai palveluihin:

	En käytä palvelua	Erittäin tyytyväinen	Melko tyytyväinen	Melko tyytymätön	Erittäin tyytymätön	En osaa sanoa
Ruokalaan/ruokaravintolaan.....	1	2	3	4	5	9
Kerhuhuoneeseen.....	1	2	3	4	5	9
Harrastetiloihin.....	1	2	3	4	5	9
Sauna.....	1	2	3	4	5	9
Pesutupa.....	1	2	3	4	5	9
Muihin, mihin? _____	1	2	3	4	5	9
_____	1	2	3	4	5	9

16. Oletteko te (tai puolisonne) käyttäneet seuraavia palveluita viimeisen 12 kuukauden aikana:

	Viikoittain	1–3 kertaa kuukaudessa	Silloin tällöin	Ei lainkaan
Siivouspalveluita	1	2	3	4
Kodinhoitopalveluita.....	1	2	3	4
Sairaanhoitopalveluita.....	1	2	3	4
Taksipalveluita	1	2	3	4
Kuljetuspalveluita (esim. palvelulinja).....	1	2	3	4
Tavaroiden (esim. harrastusvälineiden, työkalujen) vuokrauspalveluita?	1	2	3	4
Verkkokauppaa tai verkkoasiointia (esim. tilannut tavaroita internetissä).....	1	2	3	4

17. Miten tyytyväinen olette asuinalueenne ja asuinkuntanne palveluihin:

	En käytä palvelua	Erittäin tyytyväinen	Melko tyytyväinen	Melko tyytymätön	Erittäin tyytymätön	En osaa sanoa
Päivittäistavaroiden saatavuuteen... 1		2	3	4	5	9
Kevyen liikenteen väyliin..... 1		2	3	4	5	9
Terveydenhoitopalveluihin..... 1		2	3	4	5	9
Kirjastopalveluihin..... 1		2	3	4	5	9
Kodinhoitopalveluihin..... 1		2	3	4	5	9
Kuljetuspalveluihin..... 1		2	3	4	5	9
Harrastuksiin liittyviin palveluihin.. 1		2	3	4	5	9

Autoilu

18. Onko teillä käytössä henkilö- tai pakettiauto?

Kyllä .....1 Merkitse autojen lukumäärä: _____ kpl

Ei .....2 Siirtykää kysymykseen 21.

19. Merkitkää alla olevaan taulukkoon kunkin auton merkki, vuosimalli ja polttoaineen kulutus.

Auton merkki ja malli	Vuosimalli	Polttoaineen kulutus/100 km	
		Dieseliä (D) vai bensiiniä (B) (ympyröi sopiva)	
		D	B
		D	B

20. Kuinka monta kilometriä ajoitte arviolta autolla/autoilla yhteensä matkoja vuoden aikana? Merkitkää arvioksi kilometreinä ja/tai prosentteina.

AUTOMATKOJA YHTEENSÄ _____ km/v

Vapaa-ajan asunto

21. Onko teillä vapaa-ajan asuntoa?

Kyllä.....1

Ei.....2 --> Siirtykää kysymykseen 26.

22. Mikä on vapaa-ajan asuntonne etäisyys pääasuinpaikastanne? _____ km

23. Kuinka usein arviolta matkustatte vapaa-ajan asunnollenne vuodessa? _____ kertaa/v

24. Millä kulkuneuvolla matkustatte vapaa-ajan asunnollenne yleensä? _____

25. Onko vapaa-ajan asuntonne talviasuttava?

Kyllä..... 1

Ei..... 2

26. Onko teillä:

	On	Ei ole
Soutuvene.....	1	2
Moottorivene, perämoottori.....	1	2
Purjevene.....	1	2

Harrastukset

27. Minkälaisia harrastuksia teillä on? Harrastatteko te (tai puolisonne):

	Kyllä	Ei
Entisöintiä tai muuta nikkarointia.....	1	2
Polttopuiden hankintaa ja tekemistä.....	1	2
Asunnon tai vapaa-ajan asunnon remontointia ja rakentamista....	1	2
Kankaiden, ryijyjen tai mattojen kutomista?.....	1	2
Vaatteiden ompelua?	1	2
Muita käsitöitä?	1	2
Marjastusta, sienestystä, kalastusta, metsästystä?.....	1	2
Puutarhaviiljelyä?.....	1	2
Leipomista tai säilömistä?	1	2
Liikuntaharrastuksia.....	1	2
Kulttuuriharrastuksia.....	1	2
Muuta, mitä? _____	1	2

28. Kuinka monta ulkomaan loma- tai harrastusmatkaa te (ja/tai puolisonne) olette tehneet yhteensä viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?

Tulot ja kulutusmenot

29. Kuinka suuret ovat suunnilleen teidän (ja puolisonne) yhteenlasketut nettotulot kuukaudessa?
Laskekaa mukaan myös eläkkeet, pääomatulot ja sosiaalietuudet ja vähentäkää tuloista maksetut verot.

_____ euroa/kk

30. Arvioikaa, kuinka suuri osuus kotitaloutenne kuukausittaisesta käytettävissä olevasta tulosta (nettotuloistanne) menee keskimäärin seuraaviin menoihin:

Merkittävä euroina TAI prosentteina.

euroa/kk

Asumiseen senioritalossa (vastike tai vuokra, lainanhoitomenot)..... _____

Talossa oleviin palveluihin..... _____

Muihin menoihin, mihin? _____

_____

_____

_____

_____

Vastaajan taustatiedot

31. Mikä on syntymävuotenne? _____

32. Oletteko:

Mies.....1

Nainen.....2

33. Oletteko suorittanut:

Ylioppilastutkinnon 1

Keskikoulun..... 2

Kansankoulun tai kansalaiskoulun..... 3

Ei mitään edellä mainituista..... 4

34. Mikä on ammatillinen koulutuksenne:

Korkeakoulututkinto.....1

Ammatillinen opistotutkinto..... 2

Ammattikoulututkinto..... 3

Ammatillinen kurssi..... 4

Ei mitään edellä mainituista..... 5

KULUTTAJATUTKIMUSKESKUS
PL 5 (Kaikukatu 3)
00531 HELSINKI
Puh. (09) 77 261
Faksi (09) 7726 7715
www.kuluttajatutkimuskeskus.fi